

MITĖNIŠKIŲ AIDAI

2025 m. vasaris Nr. 2

Laikraštis visuomenei iš Mitėniškių dvaro

ISSN 3030-2129

Laikraščio leidėjai: Raimundas Volbergas ir bendraminčiai

Vasario 16-oji 1 - 2 psl.	Teisininko Petro Leono indėlis Lietuvai 3 - 4 psl.	Lietuva I-ojo Pasaulinio karo metu 5 - 6 psl.	Julijaus ar Grigaliaus kalendorius 7 psl.	„Sudie, Pone Juozapai, Sudie, Mūsų Montvila!“ 8 - 11 psl.	M.K. Čiurlionio laidotuvės 1911 m. 11 - 12 psl.	Montvilų ainiai kapinėse, „Ispanka“ 12 - 14 psl.	Bažnytinės šventės, sukaktys vasary 14 - 17 psl.	Įvairenybės, gamtininko užrašai, kontaktai 18 psl.
-------------------------------------	--	---	---	---	---	---	--	--

2025 m. kovo 30 d. 12 val. Šėtos Švč. Trejybės bažnyčioje minėsime Didžiojo Lietuvos labdario Juozapo Montvilos (Józef Montwill) (1850 – 1911), gimusio Mitėniškių dvare prie Šėtos, 175-ąsias gimimo metines.

VASARIO 16-OJI

2025 m. vasario 16 d. pirmą kartą Lietuvos istorijoje Vilniaus šv. Stanislovo ir šv. Vladislovo katedroje Šv. Mišias aukojo visi trys lietuviai kardinolai: J. Em. kardinolas Rolandas Makrickas, J. Em. kardinolas Audrys Juozas Bačkis ir J. Em. kardinolas Sigitas Tamkevičius. Šv. Mišioms vadovavo ir į Vilniaus arkikatedroje susirinkusius, ir per Lietuvos televiziją bei radiją Šv. Mišiose dalyvaujančius tikinčiuosius kardinolas kreipėsi sveikinimu ir homilija iš Romos į tėvynę atvykęs naujasis kardinolas, popiežiškosios Švč. Mergelės Marijos Didžiosios bazilikos arkikunigas koadjutorius arkivyskupas Rolandas Makrickas.

Nuotraukoje J. Em. kardinolas Audrys Juozas Bačkis, J. Em. kardinolas Rolandas Makrickas ir J. Em. kardinolas Sigitas Tamkevičius SJ. Nuotr. aut. Aistė Karpytė¹.

„Brangūs broliai ir seserys Kristuje,

Šio sekmadienio Mišių psalmė yra pirmoji iš 150 psalmių ir prasideda žodžiu „laimė“. Laimingas žmogus, viltis į Viešpatį sudėjęs.

Žodis „laimė“ mus atveda ir prie šio sekmadienio Evangelijos pagal Luką, kurioje pirmaisiais žodžiais Jėzus kreipiasi į savo mokinius sakdamas, kad jie yra palaiminti: Palaiminti vargdieniai, nes jų yra dangaus karalystė (plg. Lk 6, 20).

Dievo žodis šiandien ir nuolat mums primena, kad kiekvienas žmogus yra Dievo pašauktas į šį pasaulį ne kam kitam, o laikinajai ir amžinajai laimei. Ne pražūčiai, ne mirčiai, ne neapykantai, o laimei. Žmogaus širdis sukurta ieškoti, trokšti ir atrasti laimę bei dalintis palaima.

Kartais žmonės dėl įvairių priežasčių renkasi būti ne laimingi, o tik patenkinti. Patenkinti laikiniais dalykais, patenkinti tuo, kas užpildo paprastą, kasdienę žmogaus būtį, bet neveda į tikrąją ir amžinąją palaimą.

Tikiuosi, kad šiandien mus čia sukvietė bei subūrė ne vien tradicija švęsti Lietuvos valstybės atkūrimo dieną, pakeitusią mūsų Tautos gyvenimą po Pirmojo pasaulinio karo, bet ir nuoširdus noras melstis už mūsų ir visos Lietuvos žmonių laimę bei gerovę, už taiką ir tikrąją palaimą. Taip pat noras melstis ir už kitas tautas, kurių sprendimai lemia Lietuvos dabarties ir ateities kūrimą.

Nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo paieškos prieš daugiau nei šimtą metų nebuvo lengvos ir paprastos. Pirmą kartą paskelbusi Lietuvos nepriklausomybę 1917 metų gruodį, Lietuvos Taryba jau 1918 metų vasario 16 dieną paskelbė nepriklausomos ir suverenos Lietuvos valstybės atkūrimą. Daugiau nei šimtmetis po šių istorinių įvykių parodė ir išmokė, kokia vertinga ir reikalinga kitų draugiškų tautų bei valstybių parama ir palaikymas.

Žmonių ir tautų palaima ir laimė yra ne kažkokia teorinė ar statistinė realybė be dvasios ir be sąžinės, bet konkretus ir tikras žmonių gyvenimas. Kaip šiandienis Jėzaus pamokslas. Evangelijos pasakojimas prasideda iškalbingu Jėzaus gestu, pažvelgimu į mokinius: [...] pakėlęs akis į savo mokinius, Jėzus prabilo (ten pat).

Kalbėdamas Jėzus kreipiasi ne į neaiškią ir abstrakčią minią, bet į priešais jį esančius pažįstamus, mylimus žmones. Jėzus kalba konkrečioms žmonėms, jo žvilgsnis nukreiptas į šimtus jo tiesos žodžio laukiančių akių.

Viešpats ir dabar kelia savo akis į mus, žvelgia į mūsų gyvenimus ir kreipiasi į mus tais žodžiais, kurie skirti mūsų šiandienai. Tiek pirmoji psalmė, tiek Evangelija byloja, kad kiekvienas žmogus gali laisvai rinktis iš dviejų galimybių: būti amžinai laimingas ar būti laikinai patenkintas. Savo pamokymu Jėzus nori atverti mums akis ir mus pakviesti ne paviršutiniškai ir lėkštai žvelgti į pasaulį, o žvelgti į gyvenimą Jo akimis.

Jėzus skelbia palaimintais vargšą, alką, nuskriaustą, persekiojamą ir įspėja tuos, kurie yra turtingi tik sau, sotūs, savimi patenkinti bei žmonių liaupsinami. Šio mums neįprasto ir paradoksalaus palaiminimo priežastis slypi tame, kad Dievas yra arti tų, kurių gyvenimas neglosto. Jėzus mato palaimą anapus neigiamos laikinos tikrovės.

Lygiai taip pat „vargas jums“ skirtas tiems, kuriems šiandien gerai sekasi, kurie patenkinti

savimi, ne todėl, kad gyventi saugiai ir patogiai yra blogai, bet todėl, kad tai gali atvesti į pavojingą savanaudiškumą ir egoizmą. Jėzus trokšta, kad ir tai, kas yra gera ir laikina, vestų amžinojo ir tikrojo gėrio, solidarumo, užuojautos ir meilės artimui link.

Šio sekmadienio Evangelijos žodžiai kviečia susimąstyti apie gilią tikėjimo prasmę, tą vidinę kiekvieno žmogaus stiprybę, kylančią iš pasitikėjimo ištikimuoju Viešpačiu ir išsilaisvinimo iš netikrų, nors ir labai patrauklių, žemiškų stabų. Viešpats vienintelis gali suteikti mūsų gyvenimui tą pilnatvę, kurios taip trokštame ir kurią kartais taip sunku pasiekti.

Jėzus atveria mūsų akis parodydamas, kad esame pašaukti laimei, būti palaiminti kaip žmonės ir kaip Tauta bei Valstybė, ir tai išsipildo tuomet, kai sugebame stoti į teisingumo, pagarbos ir meilės pusę. Jo žodis šiandien moko atpažinti tai, kas mus tikrai praturtina, teikia laimę ir orumą. Trumpai tariant, kas iš tikrųjų suteikia mūsų gyvenimui prasmę ir pilnatvę.

Šiais Bažnyčios Jubiliejiniais metais Popiežius Pranciškus kviečia mus žvelgti į ateitį su viltimi, su ta viltimi, kuri neapgauna. Tikėjimas, viltis ir meilė vedė ir ves visus žmones bei ištisas tautas į tikrąją laimę ir palaimą.

Mergelė Marija tepadeda atviru protu ir mylinčia širdimi išgirsti šios Evangelijos pamokymą, kad ir mes taptume nenuviliančios Dievo laimės liudininkais mūsų ir visos Lietuvos gyvenime. Amen.²

VASARIO 16-OSIOS AKTO IŠTAKOS

Lietuvos nepriklausomybės šūkis buvo iškeltas dar Pirmojo pasaulinio karo metais, 1917 m. vasarą, kaip atsakas vokiečiams į jų siūlomą Lietuvos autonomiją Vokietijos sudėtyje. Nuo 1915 m. veikęs lietuvių interesams atstovaujantis Vykdomasis komitetas, kurį sudarė Antanas Smetona, Jurgis Šaulys, Juozas Stankevičius, Petras Klimas, Augustinas Janulaitis 1917 m. rugpjūčio 1–4 d. dienomis sušaukė lietuvių susirinkimą, kuris 1917 m. rugsėjo 18–22 d. Vilniuje surengė Lietuvių konferenciją, kuriai pirmininkavo Jonas Basanavičius. Konferencija priėmė rezoliuciją, apibūdinančią Lietuvos politines strategines nuostatas: pirmoje dalyje suformuluotas valstybės suvereniteto siekis, antroje – numatoma karinė sąjunga su Vokietija. Šias

¹ <https://www.vaticannews.va/lt/baznycia/news/2025-02/savaite-lietuvoje-spaudos-apzvalga-vasario-16-d.html>

² <https://www.vilnensis.lt/kard-rolando-makricko-pamokslas-lietuvos-valstybes-atkurimo-dienos-sv-misiose/>

nuostatas įgyvendinti buvo pavesta dvidešimties narių Lietuvos Tarybai, kurios pirmininku buvo išrinktas A. Smetona. Vokiečiai Tarybą traktavo kaip nesavarankišką, jiems ateityje išlaikyti okupuotas teritorijas padėsiančią instituciją. Konferencijos nutarimus panaudojo kaip sau naudingą argumentą per 1917 m. gruodžio mėn. prasidėjusias Bresto taikos derybas su bolševikais. Lietuvos Tarybos iniciatyva įvyko lietuvių konferencijos Berne ir Stokholme. Lietuvos Taryba nusprendė laikinai sutikti su Vokietijos reikalavimu sudaryti politinę sąjungą. 1917 m. gruodžio 11 d. susitarta dėl nuolatinės sąjungos su Vokietija, kuri pripažintų Lietuvos suverenumą, bet netrukus paaikškėjo, kad Vokietija susitarimo nesirengia laikytis. 1918 sausio 8 d. Petras Klimas parengė naują nutarimą, kuriame sąjungos su Vokietija jau atsisakyta. 1918 m. vasario 1 d. Lietuvos Taryba kreipėsi į pasaulio tautas, prašydama pripažinti nepriklausomą Lietuvos valstybę su jos etnografinėmis sienomis. Šiam žingsniui prieštaravęs A. Smetona atsistatydino iš Lietuvos Tarybos pirmininko pareigų. Jį pakeitė Jonas Basanavičius.

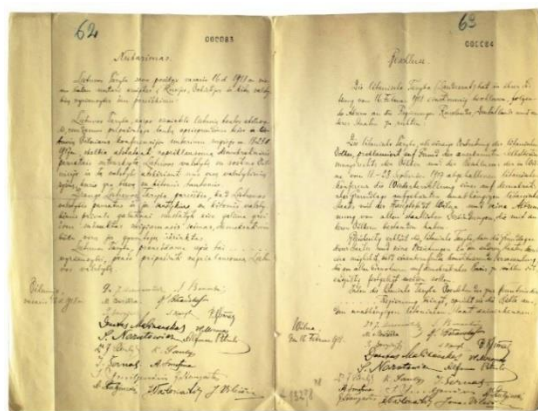

1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės Akto signatarų nuotrauką, darytą Vilniaus konferencijos metu 1917 m. rugsėjo 25 d. Stovi iš kairės: K. Bizauskas, J. Vailokaitis, D. Malinauskas, kunigas V. Mironas, M. Biržiška, kunigas A. Petrulis, S. Banaitis, P. Klimas, A. Stulginskis, J. Šernas, P. Dovydaitis. Sėdi iš kairės: J. Vileišis, J. Šaulys, kunigas Justinas Staugaitis, S. Narutavičius, J. Basanavičius, A. Smetona, kunigas K. S. Šaulys, S. Kairys, J. Smilgevičius (fotografė A. Jurašaitytė)³

1918 m. vasario 16 d. 12 val. 30 min., dvidešimties asmenų Lietuvos Taryba, kurią sudarė pagrindinių to meto lietuvių politinių srovių atstovai, pirmininkaujama J. Basanavičiaus, vienbalsiai priėmė ir paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės aktą. Jis skelbė, kad Lietuvos Taryba paskelbė atkurianti nepriklausomą demokratinį pagrindą sutvarkytą Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi ir tą valstybę atskirianti nuo visų valstybinių ryšių, kurių yra buvę su kitomis tautomis; Lietuvos valstybės pagrindus ir jos santykius su kitomis valstybėmis privalėjo galutinai nustatyti kuo greičiau sušauktas visų jos gyventojų demokratiškai išrinktas Steigiamasis Seimas. Aktą pasirašė visi dvidešimt Lietuvos Tarybos narių.

Dar 1938 metais vienas didžiųjų XX amžiaus Lietuvos demokratų ir žymiausių Lietuvos

konstitucinės teisės tėvas Mykolas Römeris yra pasakęs:

Vasario 16-osios Akto, skirtą Vokietijos institucijoms, 2017 m. kovo 29 d. rastojo Berlyne, faksimilė (Vokietijos Užsienio reikalų ministerijos Politinis archyvas)⁴

„1918 m. vasario 16 d. aktas – tai Lietuvos renesanso kūrinys, jos artimiausios praeities kondensuotas žodis ir jos ateities titulas.“

Lietuvos Nepriklausomybės buvo reikalaujama ne tik Vilniuje, Peterburge, bet ir Niujorke. 1914 m. Amerikos Lietuvių Seimas, savo rezoliucijoje teigė, kad „kiekviena tauta turi teisę spręsti apie savo likimą, <...>Lietuvai... mes geidžiame, kad ji nusikratytų svetimųjų despotų jungu ir kad įsitaisytų tvarką, kurioje visi gyventojai laisvi ir lygūs piliečiai galėtų be kliūčių žengti kultūros ir progreso keliu.“ 1916 m. kovo 1-5 d. įvykusi Lietuvių konferencija Berne (Šveicarijoje) ir 1916 m. birželio 30 - liepos 4 d. antra Lietuvių konferencija Lozanoje (Šveicarijoje) taip pat aiškiai pasisakė už Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atstatymą. 1917 m. sausio mėn. Amerikos Lietuvių Taryba įteikė JAV prezidentui Tomui Vudruui Vilsonui (Thomas Woodrow Wilson) deklaraciją, reikalaujama, „kad suvienytai Lietuvai būtų suteikta visiška politiška nepriklausomybė“. Visuotinis Amerikos Lietuvių Seimas, kuriame įvairiais duomenimis dalyvavo nuo 1200 iki 2000 delegatų, dirbęs Niujorke 1918 metų kovo 13–14 dienomis, ne tik aiškiai ir tvirtai pasisakė už laisvos, nepriklausomos ir demokratinės Lietuvos valstybės atkūrimą, bet ir bandė atkurti išeivijos vienybę.

Pirmasis Pasaulinis karas, prasidėjęs 1914 m. rugpjūčio 1 d., Europoje palietė ir Lietuvą. 1915 m. rudenį, Vokietijos kariuomenei užėmus beveik visą Lietuvos teritoriją, kuri tuo metu priklausė Rusijos Imperijai, traukiantis Rusijos kariuomenei, traukėsi pramonės įmonės, valdžios įstaigos ir mokyklos buvo pradėtos evakuoti į Rusijos Imperijos gilumą. Kartu su Rusijos kariuomene pasitraukė arba jos prievarta buvo išvaryta apie 300 000 Lietuvos gyventojų. Dar apie 60 000 vyrų buvo mobilizuoti į Rusijos kariuomenę.

1917 metų kovo 12 d. Peterburgo telegrafo agentūra išsiuntinėjo žinią, kad caras „neribotam laikui“ paleidžia Valstybės Dūmą ir Valstybės Tarybą. Tai buvo paskutinė caro vardu paskelbta agentūros telegrama. Dvi dienos po Valstybės Dūmos paleidimo, imperatorius atsistatydino, o vadovaujamas Michailo

Rodziankos Laikinasis Valstybės Dūmos Komitetas perėmė valdžią, paskelbęs apie valstybinės ir viešosios tvarkos atkūrimą. 1917 m. kovo 13 d. Lietuvių Tautos Tarybą Rusijoje, jau pirmajame posėdyje pateikė savo reikalavimus Rusijos Laikinajai Vyriausybei, kurių pagrindinis buvo „perimti iš rusų valdžios savo žinion visas evakuotas, laikinai sustabdytas ir naujai įsteigtas Kauno, Vilniaus ir Suvalkų gubernijų teismo, administracijos, kultūros, ūkio, pramonės ir labdarybės įstaigas, po Rusiją išblaškytas“. Tačiau Rusijos vyriausybė vilkino spręsti lietuvių reikalavimus. Lietuvių tautos taryba, siekdama savo veikimui daugiau įtakos, 1917 m. gegužės 27 – birželio 3 d. Sankt Peterburge sušaukė Visos Rusijos Lietuvių Seimą, kuris nedidele balsų persvara – 140 prieš 128, keturiems nuo balsavimo susilaikius, nutarė siekti Lietuvos nepriklausomybės. Nors įvykęs Visos Rusijos Lietuvių Seimas išsiskirstė neišrinkęs vyriausios institucijos lietuvių politinei veiklai vadovauti, 1917 m. lapkričio 15–18 d. Voroneže įvykęs partijų atstovų suvažiavimas įsteigė Lietuvių Vyriausiąją Tarybą Rusijoje. Lietuvių Vyriausios Tarybos Rusijoje uždaviniai buvo atstovauti lietuvių tautą Rusijoje, kitose valstybėse ir būsimame taikos kongrese, registruoti ir rūpintis pabėgėlių ir tremtinių bei išvežto Lietuvos turto grąžinimu, rengti Lietuvos valdymo projektus ir kt. Reikia paminėti, kad Ukraina tuomet jau buvo pasiskelbusi nepriklausoma. Todėl Lietuvių Vyriausioji Taryba gruodžio mėn. nusprendė pasiųsti savo įgaliotinius profesorių Augustiną Voldemarą ir Rapolą Skipitį į Kijevą. 1918 m. sausio 16 – 20 d. Petrograde įvyko antras Rusijos lietuvių atstovų Seimas. Buvo truputį pakoreguota ir Lietuvių Vyriausiosios Tarybos sudėtis. Ją papildė Jurgis Alekna, Eliziejus Draugelis, Juozas Vokietaitis ir Zigmas Žemaitis. 1918 m. vasario 1 d. taryba kreipėsi į visas pasaulio tautas ir valstybes, pabrėždama, kad dėl būsimos Lietuvos vidaus santvarkos ir santykių su užsienio valstybėmis turės spręsti Lietuvos Steigiamasis Seimas⁵. Sovietų Rusijos vyriausybė uždraudė Lietuvių Vyriausios Tarybos Rusijoje veiklą⁶. 1918 m. vasario 27 d. bolševikai areštavo Martyną Yčą, Mykolą Sleževičių, Stasį Šilingą ir kitus tarybos bei lietuvių organizacijų narius. Administracine tvarka juos nubaudė tris mėnesius kalėti. Suimtieji paleisti iš kalėjimo maždaug po mėnesio, Martynui Yčui susitarus. Tautybių reikalų liaudies komisaro Josifo Stalino ir komisaro lietuvių reikalams Vinco Mickevičiaus - Kapsuko 1918 m. balandžio 19 d. sprendimu Vyriausioji Lietuvių Taryba Rusijoje panaikinta. 1918 m. gegužės 8 d. Vilniuje su Lietuvos Tarybos prezidiumu susitikę Vyriausiosios Lietuvių Tarybos Rusijoje atstovai iš Voronežo ir Petrogrado pripažino Lietuvos Tarybą aukščiausiu ir vieninteliu lietuvių tautos organu. Grįžę į Lietuvą, šios Tarybos nariai buvo kooptuoti į Lietuvos Tarybą, kai kurie jos įgalioti toliau rūpinosi lietuvių grąžinimu į tėvynę.

Raimundas Volbergas ir dr. Judita Puišio

³ <https://www.vle.lt/straipsnis/nepriklausomos-lietuvos-valstybes-atkurimas-1918-1920/#gallery1-2>

⁴ <https://www.vle.lt/straipsnis/nepriklausomos-lietuvos-valstybes-atkurimas-1918-1920/#gallery1-3>

⁵ Lietuvių Vyriausioji Taryba Rusijoje <https://web1.mab.lt/partijos/vyriausioji-taryba/>

⁶ Vytautas Lesčius, Arvydas Anušauskas. *Kovų istorijos: XX amžius* – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2008, 19 psl.

TEISININKO PETRO LEONO INDĖLIS LIETUVAI

Paminėtinas itin svarbus teisininkas Lietuvai, Petras Leonas (1864-1938), Rusijoje, Turkestane darbavęs teisimuose ir prokuratūroje. Jis buvo „Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti“ Rusijoje steigėju (1914 m.) ir vicepirmininku (1915 – 1918). Būdamas Lietuvių Vyriausiosios Tarybos Rusijoje Juridinės komisijos pirmininku ir vedėju, Petras Leonas Pranešime apie komisijos paruoštus „įstatų“ projektus, 1918 V 25, rašė:

„Toji komisija dirbo Maskvoje 4 mėnesius ir per tą laiką parengė laikinių įstatų projektus: a) laikinojo valdymo, b) konstitucijos, c) rinkimų Steigiamajam Susirinkimui, d) vietos savivaldų (apskričių ir bendruomenių) organizavimo ir rinkimų. Tų projektų vieną egzempliorių Vyr. Taryba pasilieka, o kitą pavedė man įteikti Lietuvos Valstybės Tarybai“.

Grįžęs į Lietuvą, P. Leonas, kaip patyręs teisininkas, 1918 11 11 – 1919 03 05 užėmė I-osios Lietuvos vyriausybės teisingumo ministro pareigas; 1919 04 12 – 1919 10 02 – buvo vidaus reikalų ministru; 1919 m. sudarytos Konstitucijos (1922 m. Lietuvos valstybės Konstitucijos) rengimo komisijos narys; Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas (1919 – 1927), buvo advokatu, profesoriumi.

Manydamas, kad Gerb. teisininko Petro Leono parašytas Pranešimas aktualus ir šiandienos Lietuvai, ir kaimynams, publikuojame šį tekstą, kurį įžvelgėme:

Lietuvos Valstybės Tarybai

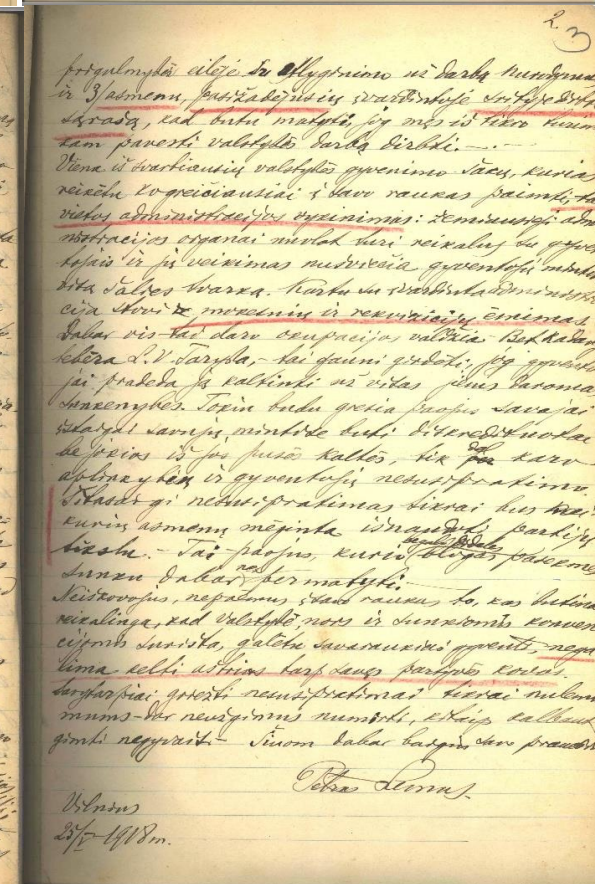
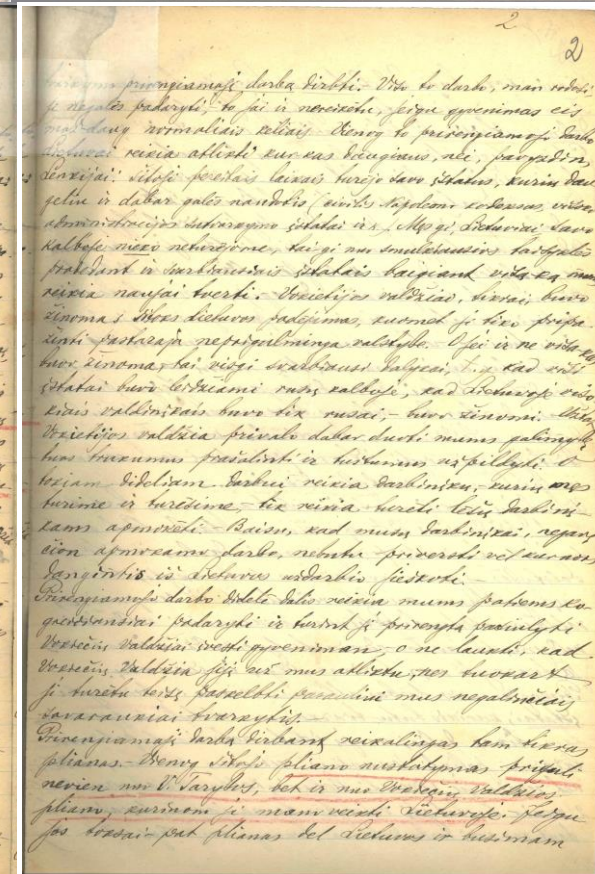
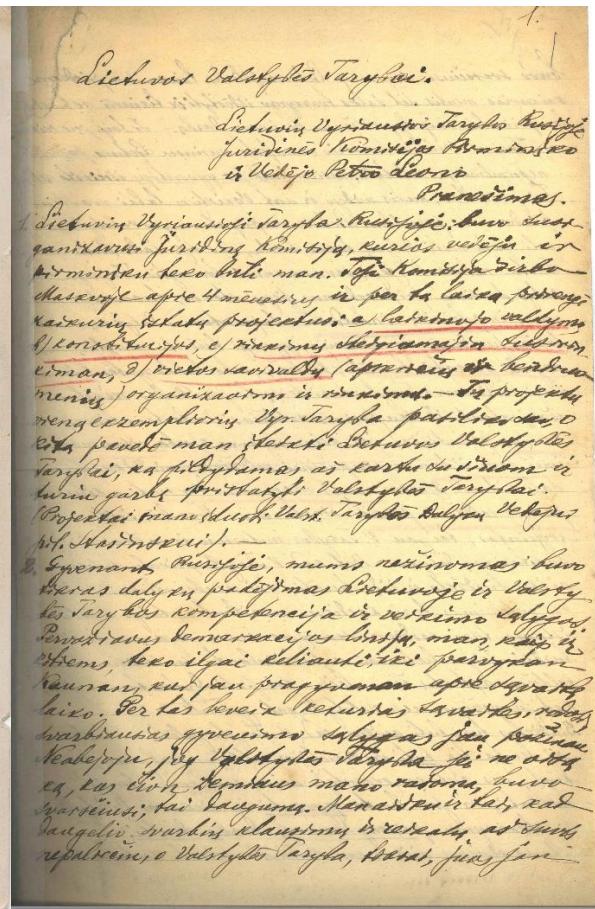
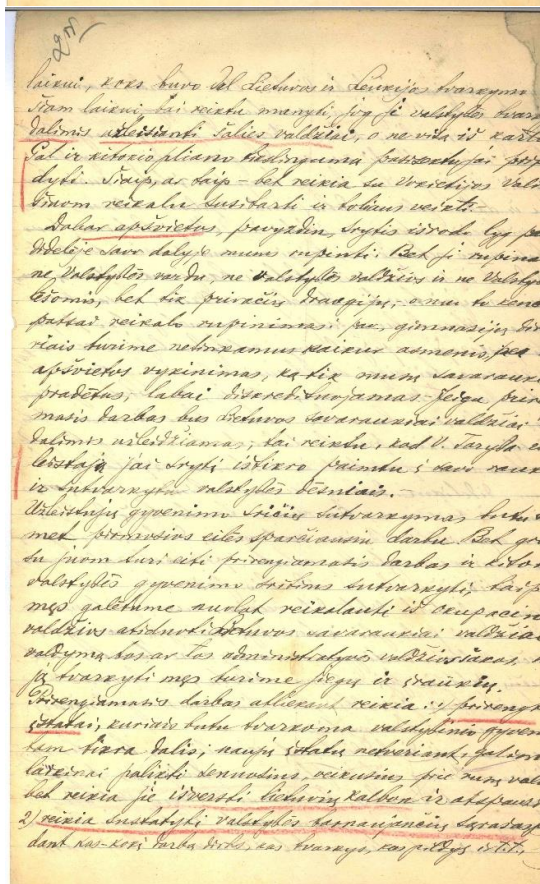
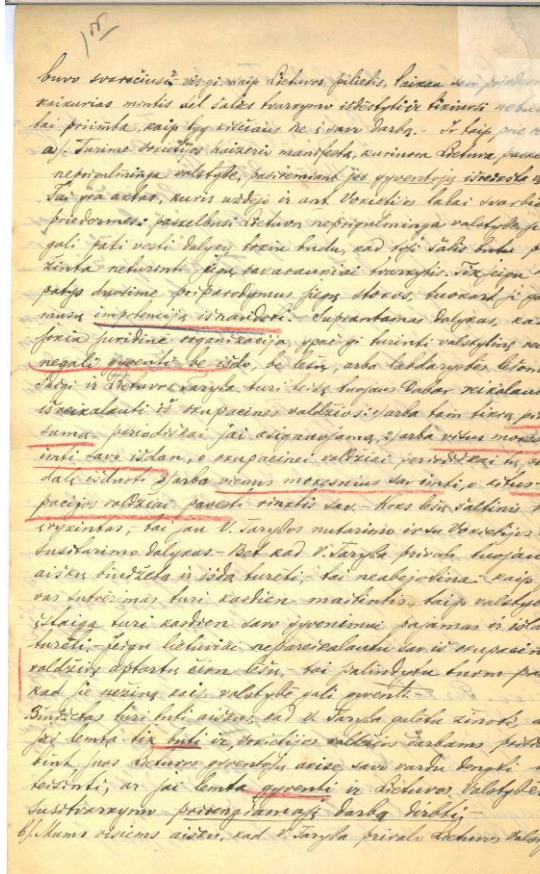
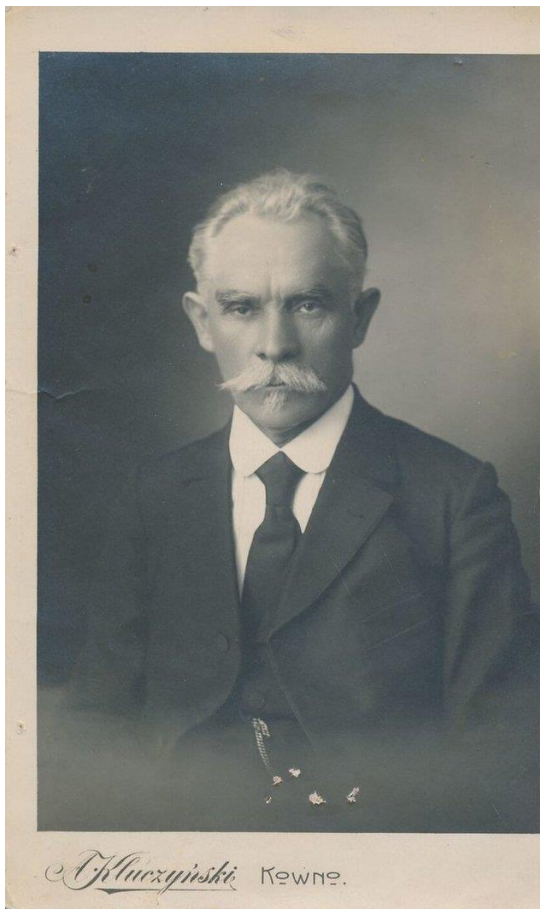
Lietuvių Vyriausiosios Tarybos Rusijoje Juridinės Komisijos Pirmininko ir Vedėjo Petro Leono

Pranešimas

Lietuvių Vyriausioji Taryba Rusijoje buvo suorganizavusi Juridinę Komisiją, kurios vedėju ir pirmininku teko būti man. Toji Komisija dirbo Maskvoje apie 4 mėnesius ir per tą laiką priėmė laikinių įstatų projektus: a) laikinojo valdymo b) konstitucijos, c) rinkimų Steigiamajam Susirinkimui, d) vietos savivaldų (apskričių ir bendruomenių) organizavimo ir rinkimų. Tų projektų vieną egzempliorių Vyr. Taryba pasilieka, o kitą pavedė man įteikti Lietuvos Valstybės Tarybai, ką pildydamas aš kartu su šiuom ir turiu garbę pristatyti Valstybės Tarybai. (Projektai mano įduoti Valst. Tarybos Dalykų Vedėjui pil. Stašinskui).

2. Gyvenant Rusijoje, mums nežinomas buvo tikras dalykų padėjimas Lietuvoje ir Valstybės Tarybos kompetencija ir veikimo sąlygos. Pervaziavus demarkacijos liniją, man kaip ir kitiems teko ilgai keliauti iki parvykom Kaunan, kur jau pragyvenom apie savaitę laiko. Per tas beveik keturias savaites, rodos svarbiausias gyvenimo sąlygas jau pažinau. Neabejoju, jog Valstybės Taryba jei ne visą, kas čion žemiau mano rašoma, buvo svarsčiusi, tai daugumą. Man aišku ir tai, kad daugelio svarbių klausimų ir reikalų aš savis nepaliečiu, o Valstybės Taryba, tiesai, juos jau... **(2psl.)** buvo svarsčiusi, visgi kaip Lietuvos pilietis, laikau savo priederme laikurius mintis dėl šalies tvarkymo išdėstyti ir tikiuosi nebusia tai priimta, kaip lyg kisčiaus ne į savo darbą. Ir taip prie reikalo.

a) Turime Vokietijos Kaizerio manifestą, kuriuom Lietuva paskelbta neprigulminga valstybe, pasirėmiant jos gyventojų išreikšta valia. Tai yra aktas, kuris uždėjo ir ant Vokietijos labai gyventojų išreikšta valia. Tai yra aktas, kuris uždėjo ir ant Vokietijos labai svarbias priedermes:

Petro Leono portretas (apie 1919 m. Kaunas) / Kauno miesto muziejaus fondų nuotr.) ir Lietuvių Vyriausiosios Tarybos Rusijoje Juridinės komisijos pirmininko Petro Leono pranešimas apie komisijos paruoštus įstatymų projektus, 1918 V 25 (LCVA F. 1014 ap. 1 s.v.27, 1, 2v, 3 psl.)

paskelbusi Lietuvą neprigulminga valstybe, ji negali pati vesti dalykų tokiu būdu, kad toji šalis būtų pripažinta neturinti jėgų savarankiai tvarkytis. Tik jeigu mes patys duosime priparodymus jėgų stokos, tuokart ji galės mūsų impotenciją išnaudoti. Suprantamas dalykas, kad jokia juridinė organizacija, ypač gi turinti valstybinę reikšmę negali gyventi be išdo, be lėšų, arba labdarystės lėšomis.

Taigi ir Lietuvos Taryba turi teisę tuojaus dabar reikalauti ir išreikalauti iš okupacinės valdžios: 1) arba tam tikrą pinigų sumą, periodiškai jai asignuojamą, 2) arba visus mokesnius imti savo išdan, o okupacinei valdžiai periodiškai tų pinigų dalį išduoti, 3) arba vienus mokesnius sau imti, o kitus – okupacijos valdžiai pavesti rinkti sau. - Koks lėšų šaltinis bus įvykintas, - tai jau V. Tarybos nutarimo ir su Vokietijos valdžia susitarimo dalykas. - Bet kad V. Taryba privalo tuojaus aišku biudžetą ir išdą turėti, tai neabejotina: kaip gyvas sutvėrimas turi kasdien maitintis, taip valstybinė įstaiga turi kasdien savo gyvenimui pajamas ir išlaidas turėti. Jeigu lietuviai nepareikalautu sau iš okupacinės valdžios aptartų čion lėšų, - tai paliudytu tuom pat, kad jie nežina kaip valstybė gali gyventi.

Biudžetas turi būti aiškus, kad V. Taryba galėtų žinoti, ar jai lemta tik buti ir, Vokietijos valdžios darbams, prisistate link, juos Lietuvos gyventojų akise savo vardu dengti ir teisinti, ar jai lemta gyventi ir Lietuvos Valstybės susitvarkymo prirengiamąjį darbą dirbti.

b) Mums visiems aišku, kad V. Taryba privalo Lietuvos Valstybės... **(3psl.)** tvarkymo prirengiamąjį darbą dirbti. - Viso to darbo, man rodosi ji negalės padaryti, - to jai ir nereikėtų, jeigu gyvenimas eis maždaug normaliais keliais. Vienog to prirengiamojo darbo Lietuvai reikia atlikti kur kas daugiau, nei, pavyzdin, Lenkijai: šitoji pereinamais laikais turėjo savo įstatus, kurių daugeliu ir dabar galės naudotis (civillis Napoleono kodeksas, visoki administracijos sutvarkymo įstatai ir k.)

Mūsų gi, lietuviai, savo kalboje nieko neturėjome, taigi nuo smulkiausios taisyklės pradedant ir svarbiausiais įstatais baigiant visą ką mums reikia naujai tverti. Vokietijos valdžiai, tikrai, buvo žinomas šitoks Lietuvos padėjimas, kuomet ji tiko pripažinti pastarąją neprigulminga valstybe. O jei ir ne viska kas buvo žinoma, tai visgi svarbiausi dalykai, t. y. kad visi įstatai buvo leidžiami rusų kalboje, kad Lietuvoje visokiais valdiniais buvo tik rusai, - buvo žinomi. Užtat Vokietijos valdžia privalo dabar duoti mums galimybę tuos trukumus prašalinti ir tuštumus užpildyti. O tokiam dideliui darbui reikia darbininkų, - kurių mūsų turime ir turėsime, - tik reikia turėti lėšų darbininkams apmokėti. - Baisu, kad mūsų darbininkai, negavę čion apmokamo darbo, nebūtų priversti vėl kur nors dangintis iš Lietuvos uždarbio ieškoti.

Prirengiamojo darbo didelė dalis reikia mums patiems ko greičiausiai padaryti ir turint jį prirengtą pasiulyti Vokiečių Valdžiai įvesti gyvenimą, - o ne laukti, kad Vokiečių Valdžia jį už mus atliktų, nes tuokart ji turėtų teisę paskelbti pasauliui mus negalinčiais savarankiai tvarkytis.

Prirengiamąjį darbą dirbant reikalingas tam tikras planas. - Vienog šitojo plano nustatymas priguli nevien nuo V. Tarybos, bet ir nuo Vokiečių Valdžios plano, kurinom jį man veikti Lietuvoje. Jeigu jos toksai - pat planas dėl Lietuvos ir busimam... **(4 psl.)** laikui, koks buvo dėl Lietuvos ir Lenkijos tvarkymo iki šiam laikui, tai reiktų manyti, jog ji valstybės tvarkymą dalimis užleisianti šalies valdžiai, o ne visą iš karto. Gal ir kitokio plano tikslingumą pasisektų jai priparodyti. Šiaip, ar taip – bet reikia su Vokietijos Valdžia šiuom reikalu susitarti ir toliau veikti. –

Dabar apšvietus, pavyzdin, srytis išrodo lyg pavesta didelėje savo dalyje mums rupinti. Bet ji rupinama ne Valstybės vardu, ne Valstybės valdžios ir ne Valstybės lėšomis, bet tik privačių draugijų, o nuo to kenčia patsai reikalo rupinimas: pav. gimnazijų direktoriais turime netinkamus kaipur asmenis, per ką apšvietos vykinimas, ką tik mums savarankiai pradėtus, labai diskredituojamas. Jeigu prirengiamasis darbas bus Lietuvos savarankiai valdžiai tik dalimis užleidžiamas, tai reiktu, kad V. Taryba užleistąją, jai srytį ištikro paimtu į savo rankas ir sutvarkytu valstybės dėsniais. –

Užleistųjų gyvenimo sričių sutvarkymas, būtų tuomet pirmosios eilės sparčiausiu darbu. Bet greta su juom turi eiti prirengiamasis darbas ir kitoms valstybės gyvenimo sritims sutvarkyti, taip kad mūsų galėtume nuolat reikalauti iš okupacinės valdžios atiduoti Lietuvos savarankiai valdžiai valdymą tas ar tas administratyvės valdžios šakas, nes ją tvarkyti mūsų turime jėgų ir įrankių.

Prirengiamasis darbas atliekant reikia: 1) prirengti įstatai, kuriais būtų tvarkoma valstybinio gyvenimo tam tikra dalis; naujų įstatų netveriant, galima laikinai palikti senuosius, veikusius prie rusų valdžios bet reikia jie išversti lietuvių kalbon ir atspausdinti; 2) reikia sustatyti valstybės tarnaujančių sąrašas, prirodant kas - kokį darbą dirbs, kas tvarkys, kas pildys ir t.t., t. y. ...**(5 psl.)** prigulmybės eilėje. Su atlyginimo už darbą nurodymą ir 3) asmenų, pasižadėjusių įvardintoje srityje dirbti sąrašą, kad būtų matyti, jog mūsų iš tikro turime kam pavesti valstybės darbą dirbti. - . –

Viena iš svarbiausių valstybės gyvenimo šakų, kurias reikėtų ko greičiausiai į savo rankas paimti, tai vietos administracijos vykinimas: žemiausieji administracijos organai nuolat turi reikalus su gyventojais ir jų veikimas nušviečia gyventojų mintyse visą šalies tvarką. Kartu su įvardinta administracija stovi mokesnių ir rekvizicijų ėmimas. Dabar vis tai daro okupacijos valdžia. Bet kadangi tebėra L. V. Taryba, – tai gauni girdėti, jog gyventojai pradeda ją kaltinti už visas jiems daromas sunkenybes. Tokiu būdu gresia pavojus savajai įstaigai savųjų mintyse būti diskredituotai be jokios iš jos pusės kaltės, tik dėl karo aplinkybių ir gyventojų nesusipratimo. Šitasai gi nesusipratimas tikrai bus kai kurių asmenų mėginta išnaudoti partijų tikslu. - Tai - pavojus, kurio be galo didelės blogas pasekmės sunku dabar net permatyti.

Neiškovojus, nepaėmus į savo rankas to, kas butinai reikalinga, kad valstybė, nors ir sunkiomis konvencijomis surišta, galėtų savarankiai gyventi, negalima kelti aštrios tarp savęs partijos kovos.

Savytarpiai griežti nesusipratimai tikrai nulemtu mums – dar neužgimus numirti, kitaip kalbant gimti negyvais. - Šiuom dabar baigiu savo pranešimą

Petras Leonas

Vilnius

25/V-1918m.

Petras Leonas, eidamas ministrų pareigas, parengė: Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą; Savivaldybės įstatymą; Steigiamojo Seimo rinkimų įstatymą; Draugijų įstatymą; Spaudos įstatymą; Pasų įstatymą; Lietuvos pilietybės įstatymą; Svetimšalių įstatymą. Pirmasis ėmė rengti mokslo literatūrą lietuvių kalba. Paskelbtos teisinės studijos: Lietuvos savivaldybės (1923); Kolektyvizmo pradai Lietuvos civilinės teisės novelėse (1925); Teisės enciklopedijos paskaitos (1924, 1931); Teisės filosofijos istorija (1928); Demokratija ir parlamentarizmas (1930); Advokatų profesija ir jų organizacija (1930); Teisės filosofijos istorija: Kinų, Indijos ir Egipto teisė, papildomosios paskaitos (1936); Istorinė žmoniškumo, etikos ir teisės evoliucija (1937); Sociologijos paskaitos (1939); Taip pat parašė: A. a. kunigas Silvestras Leonavičius (Leonas), 1843 XII 16 – 1917 II 18 (1932).

Raimundas Volbergas

LIETUVA I-OJO PASAULINIO KARO METU

Pasaulinis karas, prasidėjęs 1914 metų liepos 28 d.¹, Lietuvą iškart pavertė Rytų fronto dalimi. Lietuvos teritorijoje buvo dislokuota Rusijos I-oji armija, todėl rusų puolimas prasidėjo į Rytų Prūsiją. Nors 1915 m. balandžio mėn. mūšiai vyko tik Kretingos Tauragės ir pasienio apylinkėse, virš Lietuvos pradėjo skraidyti Vokietijos karo lėktuvai. Atkakliuose mūšiuose rusai vokiečiams turėjo atiduoti degančius Šiaulius 1915 m. rugpjūčio 3 d., po 1915 m. rugpjūčio 9 d. – Panevėžį. Neužilgo vokiečių kariuomenė pasiekė Latviją ir užėmė Liepoją, Ventspilį. Galiausiai, Rusijos armija, turėdama 60 000 karių įgulą Kaune ir tvirtovėje, neatsilaikė prieš vokiečių 10-ąją armiją ir net 20000 rusų karių buvo paimti į nelaisvę, o 1915 m. rugpjūčio 31 d. galiausiai Kaunas krito, neatlaikęs ir didžiosios patrankos Bertos smūgių.

1915 m. rugsėjo 21 d. vokiečių kavalerija prie Ukmergės smogė į Rusijos kariuomenės 5-osios ir 10-osios armijų sandūrą, pralaužė gynybą ir taip užėmė visą Rytų Lietuvą, o 1915 m. spalio 1 d. ir Vilnių. Signataras Petras Klimas rašė:² „Jau dabar Rusijoje paplūdo visais kraštais kelių milijonų minia. Vienu Minsko – Maskvos traktu (vieškeliu) kaip praneša telegramos, plaukia 60 000 ištremtųjų minia. Kur ji pasidės ir išmis? <...> Grįžę iš kaimų Liet. Draugijos nukent. (nuo karo) šelpti įgaliotiniai pranešė klaikių žinių apie pabėgėlių stovyklų Vilniaus gub(ernijoje). Jų čia didžiausios minios susimetę po miškus ir kaimus. Taip Rūdininkų miškuose jų pasislėpę saloje apie 15 - 20 tūkst.: kūrėna jie čia laužus, skerdžia gyvulius, kol kas dar „užgavėniaudami“, nes turi šį tą iš namų pasiėmę, bet už savaitę kitos - laukia badas, šaltis ir ligos.“

Tad kaizerinė vokiečių armija išsilaikė iki I-ojo pasaulinio karo pabaigos Lietuvoje, 1918 m. lapkričio 11 d. Paskutiniai vokiečių daliniai buvo išvesti tik 1919 m.

O kaip išgyveno I-ąjį Pasaulinį karą Šėtos parapija, Šėtos miestelis ir, žinoma, Mitėniškės?

Šėta yra Lietuvos geografiniame centre, tad ir 1915 m. miestelyje įsitvirtinę rusų kazokai savo pozicijų neapleido. Vokiečių artileristai apšaudė Šėtą ir įsiplieskęs gaisras nuniokojo beveik visą miestelį.

Šėtos miestelis po I-ojo Pasaulinio karo, nuotrauka iš Vytauto Didžiojo universiteto.

Nukentėjo ir gražiausias miestelio pastatas – bažnyčia.³ Amžininkai teigė, kad miestelis merdėjo. Gyventojų padėtis pablogėjo: naujų

okupantų spaudžiami, gyventojai visiškai suvargo. Mūsų kraštas tapo vokiečių karinės valdžios grūdų aruodu ir gyvulių daržu. Lietuvos gyventojai buvo priversti aprūpinti Vokietijos kariuomenę maisto produktais ir kitais gaminiais. Nuo vokiečių kareivių reikėjo slėpti gyvulius, paukščius, grūdus, net girtas (buvo uždrausta malti). Po karo žmonės buvo labai suvargę, sirgo šiltine ir kitomis užkrečiamomis ligomis (ispanka)⁴. Buvo itin kertami miškai.

Lietuvos Taryba, pasirašiusi 1918 m. Lietuvos Nepriklausomybės aktą, visuomenei skelbė apie atkuriamą nepriklausomą Lietuvos valstybę su sostine Vilniumi ir tai viešino visais įmanomais būdais. Ir Lietuvos Taryba sulaukė pasitikėjimo peticijų (apie 80) iš parapijų, kaimų, organizacijų, mokyklų ir vienas toks pareiškimas pasiekė iš Šėtos parapijos, kuriuo buvo giriamas Lietuvos nepriklausomybės paskelbimas.

Tebevykstant I-ajam Pasauliniam karui, 1918 m. kovo 23 d. Vokietija pripažino Lietuvos nepriklausomybę, tačiau 1918 m. gruodžio 11 d. akto pagrindu, kuriame buvo užfiksuoti amžini saitai su Vokietija. Ir tik po Vokietijos pralaimėjimo I-ajame Pasauliniame kare 1918 m. lapkričio 11 d., Lietuva įgijo visišką Nepriklausomybę. Į Valstybės Tarybą įėjo tautinės mažumos: žydai, baltarusiai, o lenkai Valstybės Tarybos veikloje dalyvauti atsisakė, bet, visgi, signataras Stanislovas Narutavičius save laikė Lietuvos lenku, bet lietuvių kalbą mokėjęs, o jo brolis Gabrielius Juozapas Narutavičius tapo pirmuoju Lenkijos prezidentu. Valstybės Taryba nuo 1918 m. liepos 11 d. tapo Lietuvos valstybės taryba.

Deja, Lietuvos kraštas dėl karo buvo nusiaubtas, todėl nepriklausomybės idėją, kaip parodė laikas, reikėjo ir savo sveikata, ir gyvybėmis ginti. Nors pakankamai buvo vėlokai susivokta, kad reikia kurti Lietuvos valstybės kariuomenę, bet 1918 m. lapkričio 23 d. buvo paskelbtas įsakymas Apsaugos ministerijai. Ši data tapo Lietuvos kariuomenės atkūrimo diena. Po 1917 m. spalio socialistinės revoliucijos Rusijoje, o tiksliau perversmo, susikūrė dar neregėta valstybė, kuri tariamai gynė darbo liaudį ir valstiečius, tačiau viską grindė teroru. 1918 m. sausio 5 d. bolševikų kontroliuojamas Rusijos centro vykdomasis komitetas paskelbė Rusiją Sovietų Federacine Socialistine Respublika (RSFSR) ir buvo sukurta Raudonoji Armija, kuri įsivėlė į Rusijos pilietinį karą. Deja, raudoniesiems pavyko įveikti Rusijos caro kariuomenės armijas ir plėsti savo užkariaujamas teritorijas. Todėl jau 1919 m. sausio mėn. Šėtoje siautėjo bolševikų armijos priešakiniai daliniai, kurių, amžininkų liudijimu, galėjo būti 1000 – 1200 karių. Kėdainių ir Šėtos mūšių laukuose 1919 m. vasario pradžioje Lietuvos savanoriai ir saksai gavo pirmąją kovos krikštą, sėkmingai atmušę bolševikus, o ir iš Jiezno lietuviai savanoriai nubloškę bolševikus – apsaugojo Kauną nuo abipusio apsupimo ir pakėlė visų kariaujančių vyrų dvasią.

Kėdainiuose, Didžiosios rinkos aikštėje 1919 02 16 įvyko pirmasis Lietuvos savanorių karinis paradas, kurį priėmė fajetonu atvažiuojęs Lietuvos savanorių karininkas Jonas Variakojis. Po iškilmingų kalbų, dvi kuopos karių po keturis ir raitųjų žvalgų komanda, pražygiavo centrine miesto gatve iki kareivinių.

Raimundas Volbergas

Vilnius 1915. Diena po dienos⁵

Vilnius tokio sąmyšio seniai neregėjo. 1915 m. rugsėjo viduryje miestas prisipildė caro kariuomenės, sužeistųjų, evakuojamų įstaigų tarnautojų. Artėjo vokiečių kaizerio kariuomenė. Liudininkai užrašė, kaip atrodė rugsėjo 18 diena:

Peliksas Bugailiškis

Klaiki naktis! Miesto gatvėmis tamsumoje užia plaukia kareivių minios. Kur ne kur suskamba jų daužomieji langai. Nepaprastūs šešėliai slankioja namų sienomis nuo liktarnų nešamųjų. Visi nutilę laukia, bijodamies grobimų. Bet štai netikėtai didžiausias sprogimas. Vienas, kitas, trečias ir t.t. Žmonės nesuprasdami blaškosi, lenda į rūsius: mano, kad prasideda bombardavimas. Iš tikrųjų lyg panašu. Skeveldros net su ugnimi skrenda net kelinton gatvėn. Ne vienam į galvą pataikė, o gal ir užmušė. Namuose gi esant, įspūdis, lyg namų mūrai griūtų. Po kiekvieno sprogimo girdėti skambėjimas sudužusiųjų langų.

Sprogdinami buvo tiltai, geležinkelis, kai kurios dirbtuvės. Bet sprogimai buvo nevykusieji. Žaliąjį tiltą tik vienoje vietoje kiek įlenkė, Žvėryno gi ir visai sveikas paliko. Kariuomenė vokiečių dėl to nė kiek nebuvo sulaukyta. Tik nuostolių žmonėms. Kai kurių namų ties Žaliuoju tiltu visi ligi vienam langai išbyrėjo. Persikeitimo procesas išėjo visai „pilkas“, be jokių baisumų. Miestas nebuvo visai šaudomas. Tik ryto metu, dar rusams iš miesto neišėjus, jau vokiečiai 10 val. iš ryto ėjo per Žaliąjį tiltą rusų belaisviais vedini. Nė žvalgų mūšių gatvėse nebuvo.

Policija išsikrausčiusi buvo jau naktį 12 val., apie ką pranešė iš anksto milicija; nuo 6 gi val. ryto ant sargybos stovėjo miesto milicija. Tą pačią naktį išlipdyti atsišaukimai penkiomis kalbomis: rusų, lenkų, lietuvių, gudų ir žydų, kad visuomenė klausytų valdžios.

Nuo pusės dvylikos prasidėjo vokiečių kariuomenės ir abazų ėjimas. Nesustojama jų juosta traukėsi net ligi 9 val. vakaro. Ir kur, rodos, jiems ir bespasidėti. Ir nejaugi taip toli būtų rusus nuviję.

Miesto žmonių ūpas šventiškas net per daug. Gėlių kareiviams ir oficeriams davinėjama begalės. Žmonės, apspitę kareivius, šnekučiuojasi, teiraujasi, šie gi su įsitikėjimu į savo pergalę aiškina. Ir nė kiek nematyti kareivių ūpo svyravimo.

1-asis Pirmasis Pasaulinis karas - Visuotinė lietuvių enciklopedija.

2 Petras Klimas. Dienoraštis, 1915.XII.1 – 1919.1.19, Chicago, 1988.

3 Stanislovas Stašaitis. Šėtai – 640 metų, 2002, 71 psl.

4 Apolonija Zimkuvienė. Juškonų kaimas XX a. pirmoje pusėje, 2004, 187 psl.

5 Publikuota laikraštyje „15min“, 2019 10 24

Jų išvaizda ir drabužiai kiek visgi geresni už rusų, tik vokiečių arkliai daug prastesni, labiau nuvaryti, kaip rusų. Ratai gi ir pakinktai taip pat geresni ir paprastesni, be tos didelės paviršutinės subordinacijos.

Organizacija gi kaip... vokiečių. Nespėjo įeiti į miestą, jau, žiūrėk tiltą taiso. Tą pačią dieną ant Šv. Jurgio skvero (dabar Vinco Kudirkos aikštė) įtaisė bevielį telegrafą, pravedė telefonus ir t.t. Visame mieste 18 lauko pašto skyrių.

Jokios netvarkos mieste iš jų pusės nebuvo padaryta. Tuo tarpu rusai besitraukdami nemažai langų išdaužė, sankrovų išplėšė. Sankrovų užkalinėtiosios durys, langai pamažėlio ėmė atsiliuosuoti ir visur pilna paplūdo pirkėjų kareivių. Ypač perkama buvo saldainiai, papirosai. Dovanų siūlomi kai kokio daikto, tuoj užklauskavo, was kostet, norėdami mokėti.

Nepaprastai smarkūs tie vokiečiai, visa jų eigastis, darbai – visa paskubom. Rusų kareiviai traukdamies nemoka taip sparčiai eiti, kaip šie užeidami.

Petras Klimas

Rugsėjo 18 d. rytą, man stovint sargyboje gatvės viduryje prie Rotušės, pasirodė du raiti mirties husarai su įspūdinga mirties kaukole žvaigždės vietoje. Jie buvo dulkėti, purvais apdrabstyti, atstatę šautuvus į priešą, žvitriai dairdamiesi, lyg laukė netikėto šūvio iš užtvorio. Bemaž kaip prieš 500 metų jie buvo apsigaubę

anksto pasiruošusios, jiems barstė gėles. Nugirdusios vieną pažįstamą lenkiškai prabilusį, jos kone puolė bučiuoti. Kareiviai susikišę žiedų puokštes į šautuvų vamzdžius, dviprasmiškai šaipėsi. Jie nedaužė nei langų, nei plėšė krautuvų. Langai tuoj pradėjo atsidarinti, ir durys vertis. Krautuvėse atsirado naujų pirkėjų, kurie stvarstė daugiausia saldainius ir papirosus. Dovanos buvo ypatingai mielos.

Nepaėjo nė valandos, kaip griebtasi taisyti tiltus. Rusų belaisviai čia dirbo uoliau, negu juos sprogdindami. Šalia įlaužto Žaliojo tilto statė pontonus. Šv. Jurgio skvere išdygo radijo stotis. Lėktuvai tiesė telefonus virš stogų.

Tą dieną visas miestas žiopsote žiopsėjo, smalsiai sekdamas tų svečių mažiausią judesį. Krito į akis jų vienodumas. Tarp kareivių ir karininkų tarytum nebūta skirtumo: lygiai visi sėsdavo prie stalo gerti alaus ar kavos, šnekučiavo ir juokavo, lygiai skaitė laikraščius. Taip pat lygiai išdidžiai žiūrėjo į nukariauto krašto gyventojus.

Czesław Jankowski
Sulaukėme...

Vokiečių kariuomenė po visą mėnesį trukusios Vilniaus apsupties privertė rusų kariuomenę traukti į rytus ir užėmė Vilnių neiššovę nė šūvio. Galima sakyti, jie „nepaėmė“, o išmanevravo Vilnių.

Vokiečių kariuomenė į buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinę įžengė rugsėjo 18 dieną, šeštadienį.[...]

Devintą valandą vokiečių patruliai jau stovėjo abiejose Žaliojo tilto galuose, užėmę „perėją per Nerį“, o 10 val. jau nemažas vokiečių žvalgybinis būrys iškilmingai įėjo į miestą nuo Žvėryno pusės.

Ir tai buvo ne pirmas žvalgybinis būrys. Pirmasis žvalgybos būrys pasirodė tarp šeštos ir septintos valandos Pohuliankoje, kai

Vokiečių daliniai žygiuoja Didžiąja Pohulianka, 1915 m. atvirukas (dabar J. Basanavičiaus gatvė)

toje pačioje Pohuliankoje dar stovėjo rusų artilerija. Žvalgybinį būrį sudarė trys kavaleristai; jojo kareivis, už jo per penkiasdešimt žingsnių kitas, o dar per penkiasdešimt žingsnių – karininkas. Karininkas sušvilpė, kareiviai sustojo. Karininkas priėjo prie trijų milicininkų, budėjusių ties gatvių sankryža, ir uždavė jiems tris klausimus: ar kareivinės laisvos, ar geležinkelio stotis smarkiai apgadinta ir ar yra mieste avižų. Milicininkai nė į vieną klausimą negalėjo teigiamai atsakyti. Karininkas apsisuko ir palikęs milicijos poste vieną kareivį nuėjo su kitu. Kadangi kaip tik tuo metu kažkokia chuliganų gauja, pradėjusi plėšti parduotuvę, įžūliai priešinosi milicininkams, šie pasikvietė pagalbon vokiečių kavaleristą; tasai iš karto „puolė“ gaują, ir ši bematant išsiskirstė.

Maždaug tuo pačiu laiku keli kazokai dar sėdėjo ant žirgų ties Šv. Jono gatvės išėjimu į Didžiąją gatvę, visiškai nežinodami, kad vokiečių žvalgybinis būrys iš trijų kavaleristų joja nuo Žaliojo tilto Pilies gatvės link. Kazokai nuėjo Didžiąja gatve gan sparčiai riste. Po Aušros vartų arkada vienas kazokas nei iš šio, nei iš to – šovė iš revolverio aukštyn. Kilo baisi panika. Vokiečių kavaleristai, kurie tuo metu buvo jau Imbaruose, išgirdę šūvį išsitraukė kardus ir nušuoliavo Aušros vartų link. Kazokai, pamatę vokiečius, – į kojas. Persekiojimas truko trumpai, nes kazokai, pralėkę po geležinkelio viaduku, nurūko kaip viesulas.

Vokiečių kariuomenės gurguolė Šv. Jurgio prospekte (Gedimino pr.), Vilniuje, 1915 – 1917 metai

pilkais apsiaustais, tik be kryžiaus, bet tokiu pat užmoju. Jie mane pripažino: prijoję atidavė man karinę pagarbą, aš jiems lygiomis atsakiau, kad ir po civilinė kepurė. Jie mandagiai paklausė, kur kelias į Ašmeną, ir lėtai nuėjo. Gatvėse pasipylė žmonės. Kariuomenė po poros valandų įvygiavo pro Žvėryno tiltą, kuriame rusai sprogdindami vos kelias švarplas tepamušė.

Kariuomenė žygiavo Jurgio prospektu tvarkingai ir žvaliai. Nepabaigiama vora vilnijo be atvangos ligi vėlyvo vakaro pro katedrą į Užupį. Kareiviai buvo švariau apsirengę negu rusai, bet protarpiais vykstančių gurguolių arkliai arkliai atrodė labai nuvaryti. Karininkai paprastai bičiuliavosi su kareiviais nepuikaudami. Visa eisena nusiteikė kaip šventadieniniame parade. Triumfo atspalvį ji gavo dėl išsikaisusių lenkaičių, kurios, matyt, iš

Žvėryno tiltas. Nuotraukoje matyti vokiečių sargybinio būdelė ir Žvėryno cerkvė. 1915 – 1918 metai

JULIJIAUS AR GRIGALIAUS KALENDORIUS?

Kai skaitome senuosius lietuviškus ar kitomis kalbomis Lietuvoje leistus laikraščius, minime įžymiųjų žmonių jubiliejus, dažnai pamatome dvi datas ir susimąstome. Ką jos reiškia? Tai ne ką kita, o Julijaus ir Grigaliaus kalendorių datas.

Dienraštis „Lietuvos žinios“

(<https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0003192409-1911-Vas.12>)

Vilniaus mokslo ir literatūros laikraštis „Tygodnik Wilenski (Vilniaus savaitraštis)“

(<https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1B0004680540-1911-7>)

Julijaus, romėnų, dar kitaip senojo stiliaus kalendorius, tai ne kas kita, o metų skaičiavimo sistema, kurios pagrindas – regimasis metinis Saulės judėjimas.

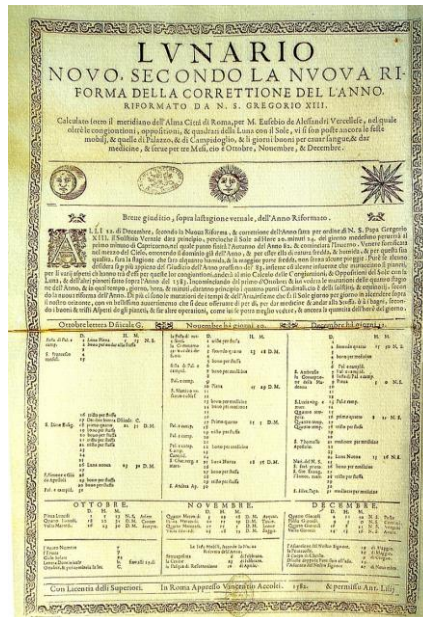
Keturiasdešimt šeštaisiais metais prieš Kristų Gajaus Julijaus Cezario (lot. *Gaius Julius Caesar*, 100 m. - 44 m. pr. m. e.) įsakymu Romoje įvestas kalendorius. Jis pradėtas naudoti 45-ųjų metų sausio mėnesio 1-ąją dieną. Šį kalendorių parengė Gajaus Julijaus Cezario kvietimu į Romą atvykęs iš Aleksandrijos (dab. Egiptas) astronomas Sozigenas Al (graik. Σωσιγένης, lot. *Sosigenes*). Astronomas pasiūlė atsisakyti mėnulio kalendorių ir jį pakeisti egiptiečių saulės kalendoriumi, tuomet vidutinė kalendorinių (Julijaus metų) trukmė būtų 365,25 dienos. Treji iš eilės metai, turintys 365 dienas, būtų vadinami paprastaisiais, o ketvirtieji, turėję 366 dienas, kurių skaičius dalijasi iš 4, pavadinti keliamaisiais. Metai būtų dalijami į 12 mėnesių, o metų pradžia pasirinkta sausio mėnesio 1 diena. Žinoma, mėnesių pavadinimai, mėnesių dienų skaičius bei septynerių dienų savaitė nusistovėjo žymiai vėliau.

Metams bėgant Julijaus kalendorius paplito taip pat ir krikščionybė išpažįstančiose šalyse. 325-aisiais, Viešpaties metais, Nikėjos susirinkime krikščionių bažnyčia, kaip pagrindą metams skaičiuoti, priėmė Julijaus kalendorių. Šv. Velykos - Jėzaus Kristaus prisikėlimo diena, pagal kurią buvo skaičiuojamos ir visos kitos kilnojamos bažnyčios iškilmės ir šventės, buvo susieta būtent su pavasario lygiadieniu, kovo 2-ąją. Tačiau Nikėjos (dabar Iznik, Turkija) susirinkimo metu pavasario lygiadienis buvo ne kovo 21-oji, o kovo 23 diena.

Kadangi šeštajame amžiuje metus pradėta skaičiuoti nuo Kristaus gimimo, nes prieš tai skaičiuota nuo Romos įkūrimo ar valdovų įžengimo į sostą. Julijaus metai 11 minučių 15 sekundžių buvo ilgesni už astronominį metų laikų kitimo periodą. Bėgant metams

kalendorinės datos lėtai slinko metų laikų atžvilgiu, todėl po tūkstančio metų šis poslinkis sudarė 7,8 dienas. Tokiu būdu vis didėjantis dienų skirtumas tarp astronominio ir kalendorinio pavasario lygiadienio sudarė daug nepatogumų. Laikui bėgant, Šv. Velykos galėjo persikelti į vasarą, o su tuo bažnyčia niekaip negalėjo sutikti.

1582 m. vasario 24 d. popiežius Grigalius XIII savo bule „*Inter gravissimas*“ paskelbė apie būsimą Julijaus kalendoriaus pataisymą, kad sutaptų astronominis ir kalendorinis pavasario lygiadienis. Popiežiaus Grigaliaus XIII iniciatyva atlikta kalendoriaus reforma buvo paprasčiausiu būdu pašalinant 10 dienų.

„*Lunario Novo, Secondo la Nuova Riforma della Correttione del l'Anno Riformato da N.S. Gregorio*“

Tam atlikti buvo pasirinktas 1582 m. spalio mėnuo. 1582 po spalio mėn. 4 d. per Šv. Pranciškaus šventės turėjo sekti ne spalio 5-oji, o iš karto spalio 15-oji diena. Taip pat buvo šiek tiek pakeista keliamųjų metų (366 dienų) skaičiavimo tvarka. Tam, kad kalendoriniai metai labiau priartėtų prie astronominių, t. y. paskutinių šimtmečio metų nutarta nelaikyti keliamaisiais, jei jie nesidalija iš 400 (pvz., 1700, 1800, 1900, 2100). Kas 400 metų iš naujo kalendoriaus išmetamos 3 paros ir keliamaisiais metais nelaikomi tie paskutinių šimtmečių metai. Vidutiniai Grigaliaus kalendoriaus metai yra ilgesni už astronominius tik 0,0003 paros, vienos paros paklaida susidaro tik per 3300 metų. Įvedus Grigaliaus kalendorių Grigaliaus ir Julijaus kalendorių skirtumas nuo Grigaliaus kalendoriaus įvedimo nuo 1582 metų spalio mėn. 15 d. iki 1700 m. kovo mėn. 10 d. buvo 10 dienų, nuo 1700 m. kovo mėn. 11 d. iki 1800 m. kovo mėn. 12 d., nuo 1800 m. kovo mėn. 12 d. iki 11 dienų, o nuo 1900 m. kovo mėn. 13 d. iki 2100 m. kovo mėn. 13 d. 13 dienų.

Grigaliaus kalendorius pirmiausia buvo įvestas Italijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Portugalijoje, Lenkijoje, taip pat vokiškose katalikiškose žemėse. Prūsijoje, Švedijoje, Kurše, kur valdė valdovai ne katalikai Grigaliaus kalendorius buvo įvestas žymiai vėliau. Lietuvoje, po Lietuvos krikšto galiojęs Julijaus kalendorius, raštvedyboje buvo pakeistas nedelsiant 1582 m. LDK valdovo Stepono Batoro nurodymu. Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, 1795 m. spalio 24 d., kurį laiką naudotas Grigaliaus kalendorius Lietuvoje 1800

Lietuvos Didysis kunigaikštis ir Lenkijos karalius Steponas Batoras, Lietuvos nacionalinis muziejus

m. sausio 1 d. buvo pakeistas į Julijaus kalendorių, žinoma, išskyrus Užnemunę, kuri priklausė Prūsijai. 1915 m. lapkričio 15 (28) dieną, visoje Lietuvoje vėl sugrįžta prie Grigaliaus (naujojo stiliaus) kalendoriaus, naudojamas iki šiol.

Dr. Judita Pušio

PLANETŲ PARADAS

2025 m. sausio 21 dieną, saulei nusileidus, danguje prasidėjo neeilinis astronominis reiškinys – planetų paradas: net šešios Saulės sistemos planetos: Marsas, Jupiteris, Saturnas, Uranas ir Neptūnas išsiriavo viename dangaus sektoriuje. Sausio paskutinėmis dienomis, kaip ir įprasta prieš pat Grabnyčias, paspaudus šaltukui, plika akimi buvo galima stebėti Venerą, Marsą, Jupiterį ir Saturną, o pasitelkus teleskopą ar žiūronus pamatyti ir Uraną bei Neptūną. Planetų paradas yra daugiau optinė iliuzija nei realus planetų „išsiriavimas“. Planetos, judėdamos savo orbitomis aplink Saulę ekliptikoje, stebint nuo mūsų planetos - Žemės atrodo beveik lygiuojasi vienoje linijoje. Vasaris ir toliau astronomijos mylėtojus lepino giedru dangumi, todėl visi su nekantrumu laukė dar vieno neeilinio astronominio reiškinio - didžiojo planetų parado. Juo grožėtis buvo galima nuo 2025 m. vasario 21 iki 28 dienos. Planetos vėl susiriavo, tačiau šiek tiek kitokia tvarka: Saturnas, Merkurijus, Neptūnas, Venera, Uranas, Jupiteris ir Marsas. 2025 m. vasario 28 d. po saulės laidos apie 18.30 val. tikėtasi pamatyti nuostabų dangaus reginį. Deja, visoje Lietuvoje buvo nuo pat ankstyvo ryto buvo apsiniaukę, rūkas bei visą dieną lijo. Panašaus Saulės sistemos stebuklo lauksime 2040 metais.

Planetų paradas, 2025 m. vasario 28 d. Nuotrauka iš Stellarium Web Online Star Map

„SUDIE, PONE JUOZAPAI, SUDIE, MŪSŲ MONTVILA!“

Pirmajame „Mitėniškių aidų“ numeryje rašėme apie brolių Montvilų jamžinimo iškilmes, įvykusias 2024 m. lapkričio 29 d. buvusiam Mitėniškių dvare. Tęsdami tradiciją mes supažindinsime skaitytojus su Montvilomis. Šį kartą apie taip, kaip Vilnius atsisveikino su Didžiuoju Vilniaus Labdariu, gimusiu ir augusiu Mitėniškių dvare, besirūpinusiu Mitėniškių dvaro ir Šėtos reikalais iki pat paskutinio atodūsio, Juozapu Montvila. Jis, pakviestas darbuotis į Vilnių, o vėliau išrinktas į III-ąją Valstybės Dūmą Sankt Peterburge, liko ištikimas savo gimtinei. J. Monvila, tapęs tikruoju vilniečiu, bankininku, politiku, gyvenamųjų kvartalų statytoju, labdarinių organizacijų įkūrėju ir rėmėju, Vilniuje įsisuko į gyvenimo verpetus. Jo nugyventas reikšmingas, pilnas kūrybos ir atjautos vargstantiems vilniečiams, ir visos Lietuvos gyventojams gyvenimo kelias prasidėjo 1850-aisiais ir baigėsi 1911-aisiais.

1911 metai. Kuo šie metai buvo ypatingi buvo Lietuvai ir Vilniui? Ilgėliau pagalvoję, prisimintume Vilniaus Rasų kapinėse palaidotą kompozitorių ir dailininką Mikalojų Konstantiną, Čiurlionį, palikęs ryškiausią pėdsaką Lietuvos kultūroje. Tiesa, šiemet minime jo 150-ąsias gimimo metines! 2025-ieji metai paskelbti M. K. Čiurlionio metais! Šį reikšmingą įvykį globoja UNESCO ir Lietuvos Respublikos Seimas. Šiais jubiliejiniais metais M. K. Čiurlionio vardas skamba ne tik Lietuvos miestuose ir miesteliuose, bet ir užsienio valstybėse. O ar susimąstome, kad tais pačiais 1911 metais, tose pačiose Rasų kapinėse, prie Rasų didžiosios koplyčios, vilniečių pageidavimu buvo palaidotas pagarbiai vadinamas „Ponas Juozapas“ arba „mūsų Montvila“.

Kokį jį atsiminė amžininkai, kaip buvo nušviečiamas to meto spaudoje, tai ir prisiminkime. Vartant 1911 m. lietuviškąją spaudą, „Lietuvos žinių“ vasario 5 (18) d., šeštadienio numeryje rašoma: „Juozas Montvilas. Vilniaus žemės banko direktorius ir trečiosios v. dumos atstovas važiuoja užsienin gydytis, todelei atsisakė toliau šioje sesijoje atstovavę“¹. Kun. Antano Alekno leistas savaitinis laikraštis „Vienybė“ rašė „Vilnius, Valstijos Dumos atstovas nuo Vilniaus gubernijos p. Montvila dėlei nesveikatos atsisakė lmti atsiuvu ir žada važiuoti užrubežin gydytis“².

1911 m. vasaris „Lietuvos žinių“ vasario 10 (23) d. (ketvirtadienio) laikraščio numeris paskelbė Juozapo Montvilos nekrologą „A+A/ Juozas Montvila/ mirė vasario 7 d. 12 val., turėdamas 61 metus. Gimė kovo 18 d. 1850 m. Velionis buvo žymus lenkų visuomenės veikėjas ir 3-osios Dūmos atstovas“³. 1911 m. vasario 12 (25) d. „Lietuvos žinių“ sekmadienio numeris

rašė: „Vasario 8 d. umai pasimirė čia Juozapas Montvilas nuo širdies sklero. Buvo tai mūsų krašto didelis veikėjas kultūros ir ekonomijos dirvoje, daug ir naudingai lenkų visuomenei pasidarbavęs. Vilniuje įsteigė jis daug įvairių draugijų ir prieglaudų. Savo laiku buvo jis itin veiklus miesto valdybos narys. Jam padėjus įvyko Vilniaus lenkų dailių susivienijimas. Įvairiausi Vilniuje įvykę suvažiavimai arba įvairiausios parodos buvo dažniausiai jo sumanos ir su jo padėjimu ruošiamos. Jo veikimas buvo labai įvairus. Geriausia jo charakteristika tai ta: jis buvo visur ten, kur galėjo savo tautai bent kokią naudą padaryti. Ilgus metus puikiai vedė Vilniaus žemės banko reikalus, kurio direktorium buvo; be to, dar turėjo laiko pildyti v. dumos atstovo priedermes. Gimęs jis buvo 1850 metais Ukmergės pavieta Mitjaniškių dvare, bet tas jo gimimas Lietuvos sodžiuje jokiais ryšiais jį su sodiečiais - lietuviais nesurišo. Liko jis per visą gyvenimą kurtas į tuos skausmus ir į tas kovas, kurias lietuvių visuomenė metų metais kėlė, rišdamasi su savo priešginiu likimu. Bet ir aršių šovinistų jis nebuvo. Jis rupindavos visais varguoliais, neskirdamas jų pagal tautą. Prie savo visuomenės veikimo buvo velionis puikiai pasiruošęs. Matyt iš prigimimo galvotas, baigė pirm Peterburgo universitete teisių skirių, o paskui užsienij klausė anų laikų garsiausiųjų ekonomistų lekcijas: A. Vagnero—Berlyne; L. Šteino ir Mengero — Vienoje. Pagrįžęs į gimtąją šalį įkūrė 22 visuomenės ir filantropijos įstaigas. Jo kunas palaidotas Vilniaus Rasos kapinėse. Lenkų visuomenė nustojo veikė, kurio darbavimos įpėdinių kol kas nematyti. Velionio pono Juozapo Montvilos laidotuvės“⁴.

„Vilnius. 7 d. vasario čia pasimirė a. a. Juozapas Montvila, Šėtos dvaro savininkas. Pagal kilmės buvo lietuvis, lėčiau lietuvių tautiškieji reikalai jam nerūpėjo: savo energiją, darbštumą ir duosnumą pašventė visupirmu Vilniaus lenkams, kur jis su viršum 20 metų gyveno ir darbavos kai po Vilniaus Žemės banko direktorius. Buvo tai žmogus didelio proto ir jautrios širdies. Sumaningumas ir darbštumas jo buvo neapsakomas. Jis pastatė ant kojų jau bekrypstantį Vilniaus privatinį Komercijos Banką, įsteigė amatininkams pašymo mokyklą, amatininkams išrupino banko kreditą, įsteigė vargoninkų mokyklą, ir amatininkų orkestrą, surengė statymą nuosavių namų, bankų valdininkams, taip kad į trumpą laiką su viršum 100 valdininkų įgijo nuosavius namus. Įtaisė Vilniuje elektros šviesą. Ypatingai rūpėjo jam apleistų vaikų likimas. Savo sodne įtaisė žaislus biedniųjų vaikams, įkūrė „Vaikų Globimo Draugiją“. Įtaisė savo lėšomis Franciškonų mūrus, kur tilpo net 13 įvairių gerų įstaigų; 1905 m. įsteigė muzikos draugiją „Lutnia“, globė „Mokslo Prietelių Draugiją“, įkūrė su broliu Stanislovu Montvila, „Draugija šelpimui naudingų įstaigų“, kuriai patis net kelias

dešimtis tūkstančių paaukavo; šios draugijos turtas dabar išneša apie 100 tūkstančių rublių. Ji davinėja nurodymus, veda ir šelpia įvairias naudingas įstaigas. 1908 metais įkūrė namų statymo draugiją; kurė ir rėmė įvairias parodas ir daug kitų naudingų darbų nuveikė. Jis parodė, kiek gali padaryti vienas darbštus žmogus, turįs protą ir gerą širdį. Kada gi mes susilauksime panašių veikėjų? Prisitaikindami prie nabašniko noro, lenkai vieton vaininkų ant jo kapo, aukuoja įvairiomis labdarinėms įstaigoms. Per dvi dienas tik „Kurjero Wilensko“ redakcija surinko 16 šimtų rublių su viršum. Valstybės Dumos ir Tarybos nariai sumetė dvyliką šimtų“⁵.

Lenkų kalba Vilniuje leistas „Tygodnik Wilenski“⁶ skyrė visą savo numerį Juozapui Montvilai, jo veiklai. Skaitytojams pacituosime tik Vilniaus atsisveikinimo su Juozapu Montvila – jo laidotuves Vilniuje: „Vilniaus gatvėmis iki pat katedros nusidriekė skaudžiai liūdna laidotuvių procesija, o ketvirtadienį į Rasas, vežant brangius Juozapo Montvilos palaikus, ten kur jau tiek daug suvežta mūsų garbės ir tautinės būties didvyrių ir kūrėjų. Atgulė, kaip griaustinio sudaužyta žaibo kolona, tas veiksmo bronzinis vyras prie kapinių koplyčios durų. Aplinkui tankiu žiedu apsuko visą jaučianti ir mąstanti visuomenės dalis. Ten susirinko apie dvidešimt penkios delegacijos visų institucijų, bendrijų, kilmės ir tautybių atstovų. Peterburgas atsiuntė pasiuntinius, Varšuva - kredito įstaigų ir Realiosios politikos šalininkų atstovus. Minskas ir Kaunas - žemės ūkio draugijų delegatus. Kai procesijos vadovas, našlaičiai vaikai, pasiekė kapinių vartus, tūkstantinė minia sustojo prie Aušros vartų, kur iš atidengto paveiklo sklido spinduliuojanti šviesa. Žmonės ėjo tvarkingomis gretomis. Draugijos „Sokol“ ėjo garbės sargybą, palaikė viešąją tvarką. Eisenoje dalyvavo visa dvasininkija ir kapitula kartu su J. E. kun. administratoriumi Michalkievičiumi priešakyje, kuris dieną prieš pasakė iškilmingą kalbą katedroje⁷, o laidotuvių dieną šventovėje pamokslą pasakė dekanas Černiavskis. Kapinėse buvo pasakytos trejos kalbos. Valstybės tarybos narys Ponas Aleksandras Chominskis atsisveikino dvarininkų vardu. Ponas Voicechas Baranovkis atsisveikino su brangiais palaikais nuo visuomeninių organizacijų, galiausiai parlamentaras Kazimieras Zaviša nuoširdžiai atsisveikino su savo bendražygiu iš parlamento. Nuo miesto turėjo pasisakyti Michalas Venslavskis, tačiau ne dėl kalbėtojo priežasčių, buvo atšaukta. Koks buvo visos visuomenės užsidegimas, iškalbingai parodo tai, kad laidotuvės įvyko nepaisant siaubingų ligas sukeliančių oro sąlygų, dalyvavo tūkstančiai vilniečių. Virš velionio kapo iškilis paminklas – meno kūrinys, sukurtas Jogailos paminklo Krokuvoje kūrėjo menininko skulptoriaus A. Vivulskio, kurį išpildė menininkas Balzukevičius tiesiogiai vadovaujant Vivulskiui.

¹ Lietuvos žinios, Nr. 15, 1911 m. vasario 5 (18) d. 2 psl.

² Vienybė Nr. 6, 1911, 95 psl.

³ Lietuvos žinios, Nr. 17, 1911 m. vasario 10 (23) d. 3 psl.

⁴ Lietuvos žinios, Nr. 18, 1911 m. vasario 12 (25) d. 2 psl.

⁵ Vienybė Nr. 7, 1911, 107 psl.

⁶ Tygodnik Wilenski, Nr. 7, 1911 lutego 13 (26), 3-16 psl.

⁷ Dabartinė Vilniaus arkikatedra

Prie katedros (nuotrauka iš Tygodnik Wileński 1911, vasario 13 (26) Nr. 1 p. 16)

Rasose: X Kūno palaikymo vieta 1) Šviesios atminties Juozapo Montvilos brolis ponas Stanislovas Montvila 2) Administratorius kun. Michalkievičius, 3) Dekanas kun. Černiavskis, 4) Prezidentas ponas M. Venslavskis, 5) Valstybės tarybos narys ponas A. Chomiński pakylą (nuotrauka iš Tygodnik Wileński 1911, vasario 13 (26) Nr. 1 p. 16)

1911 m. vasario 8 d. Juozapo Montvilos nekrologas Kurjer Wileński, 2, 1911, № 30, 1 psl.

1911 m. vasario 9 d. Juozapo Montvilos nekrologas, Kurjer Wileński, 1911, № 31, 1 psl.

Pirmąjį nekrologą apie Juozapą Montvilą ir apie būsimąsias jo laidotuves bei palaidojimą Šėtoje paskelbė kitą dieną po J. Montvilos mirties „Kurjer Wilenski (Vilniaus kurjeris)“¹⁹. Dienraštis ėjo nuo 1910 iki 1911 metų Vilniuje lenkų kalba, skelbiantis tarptautines, Rusijos, Lenkijos, Lietuvos ekonomikos, politikos naujienas. Nekrologe buvo rašoma: „*Świesios atminties Juozapas Montvila po trumpųjų kančių užmigo Dieve, 61 metų amžiaus, Vilniuje 1911 metų vasario 7 (20) dieną. Išlydėjimas iš buto (Šv. Jurgio pr. 17) į Katedrą vyks trečiadienį 9 (22 d.), 7 valandą vakaro. Gedulingos pamaldos Katedroje kitą dieną, t. y. ketvirtadienį, 10 val., po to palaikų išlydėjimas į geležinkelio stotį. Laidotuvės vyks šeštadienį, šio mėnesio 12 (25) d. Šėtoje, Kauno gubernijoje. Atskiri kvietimai nebus siunčiami.*“

Kas privertė pakeisti Juozapo Montvilos paskutinįją valią? Tai atskleis „Kurjer Wilenski“ straipsnis „*Przed pogrebem (Prieš laidotuves)*“²⁰, kuriame rašoma, kad atsižvelgiant į visuomenės pageidavimus, mirusiojo J. Montvilos laidotuvės turėjo būti visuotinės pagarbos aktu, kokio jis nusipelnė iš savo tautiečių. Buvo sudarytas pilietinis komitetas, kuris ėmėsi organizuoti gedulingas laidotuves. Šį komitetą be L. Ostreikos, kurį įgaliojo mirusiojo šeima, sudarė: red. Baranovskis, kun. Cyraskis, Godlevskis, red. Hlasko, Jarockis, Jankovskis, kun. Kretovičius, kun. Kuleša Smialovskis, Sokolovskis, Tupalskis, Urbanovičius. Komiteto vadovas, laikinai einantis Vilniaus miesto prezidento pareigas Niedzialkovskis, taip pat Konča, kunigas Černiavskis, kunigas Venslavskis ir kiti pradėjo rengti laidotuvių eigą ir programą. Laidotuvių komitetas buvo įsikūręs Trakų gatvėje Nr. 14 „*Sekretarjat Centralny Instytucji Spolecznych* (Visuomeninių institucijų centrinis sekretoriatas)“. Velionio Juozapo Montvilos artimiesiems sutikus, Juozapą Montvilą nutarta palaidoti ne Šėtoje, kaip buvo numatyta iš pradžių, o, atsižvelgiant į plačiosios visuomenės pageidavimus, Vilniuje, greičiausiai Rasose. Komitetas parengė Juozapo Montvilos laidotuvių programą, kuri buvo paskelbta 1911 m. vasario 9 (22) „Kurjer Wilenski“. J. Montvilos palaikys buvo numatyta išlydėti iš velionio namų, esančių Šv. Jurgio prospekte 17-ajam name, 1911 m. vasario 9 d. 7 valandą vakaro. Kadangi planuota, kad eisena gali būti milžiniška ir joje dalyvaus visos visuomeninės organizacijos, „*kurios velioniui buvo labai daug skolingos*“ bei daug dvasininkų, procesijai parinktas vadovauti Jo Ekscelencija administratorius²¹, o garbės sargybą ir tvarką palaikys eisenoje ir bažnyčioje „Sokól (Sakalas)“. Komitetas procesijos vadovu išsirinko ir paskyrė poną Jarockį. Delegacijos turėjo atvykti iš anksto ir išsirikiuoti pusę septynių vakaro Šv. Jurgio prospekte, pradedant nuo Chersono gatvės kampo. Išnešant karstą iš velionio namų ir įkeliant į laidotuvių vežimą, delegacijos turėjo išsirikiuoti ir eiti prieš velionio karstą nustatyta tvarka:

- 1) Įstatymų leidžiamųjų rūmų atstovai.
- 2) Miesto taryba.
- 3) Žemės ūkio draugija.
- 4) Krašto delegacijos.
- 5) Spaudos atstovai.
- 6) Mokslo bičiulių draugija.
- 7) „Lutnia (Liutnia)“.
- 6) „Sokól (Sakalas)“.
- 9) Socialinio darbo tobulinimo draugija.

1911 m. vasario 10 d., tame pačiame dienraštyje buvo atspausdintas naujas Juozapo Montvilos nekrologas: „*Świesios atminties Juozapas Montvila mirė Vilniuje, vasario 7 (20) d. 11 val. 20 minučių prieš vidurdienį. Antradienį ir trečiadienį 9, 10, 11 val. bus aukojamos Šv. Mišios prie palaikų. Išlydėjimas iš gedulo namų į Katedrą vyks trečiadienį, vasario 9 (22 d.), 7 val. vakaro. Gedulingos pamaldos Katedroje, ketvirtadienį 10 val. ryte, po to laidotuvės į Rasų kapines. Šeima, atsižvelgdama į aiškią mirusiojo valią, prašo nedėti vainikų. Atskiri kvietimai nebus siunčiami.*“ Nors nekrologai savo formatu yra labai panašūs, tačiau paskutinėse eilutėse pateikta nauja informacija apie Juozapo Montvilos palaidojimo vietą – Rasų kapines ir giminių prašymas, pagerbiant paskutinįją Juozapo Montvilos valią, nedėti vainikų.

10) Vaikų globos draugija.

11) „Powściągliwość i praca (santūrumas ir darbas)“ bendrija.

12) Miesto vargšų kuratoriumas.

13) Šv. Zitos tarnaičių draugija.

14) Švenčiausiosios Širdies namai.

15) Būsto patalpų draugija.

Laidotuvių procesiją turėjo pradėti mokyklų ir prieglaudų, kurių globėju ir kūrėju buvo mirusysis, vaikai, tačiau dėl šalčių patarta atsivesti ne jaunesnius nei 10 metų ir šiltai apsirengusius vaikus. 1911 m. vasario 7 d., mirus J. Montvilai, vidutinė oro temperatūra Vilniuje buvo -19,8 °C.

Išnešant karstą, turėjo giedoti „Liutnia“. Septintą valandą vakaro procesija turėjo pajudėti link Vilniaus katedros, į kurią visuomenė bus įleidžiama tik į šonines navas, o vidurinė nava numatyta palikti delegacijoms. Karsto nešimo atsisakyta dėl nelygios vietovės. Gedulingos pamaldos Vilniaus katedroje turėjo prasidėti ketvirtadienį, jos vadovauti dekanas Černiavskio. Po pamaldų laidotuvių procesija, ta pačia tvarka, kaip ir iš velionio namų, turėjo pajudėti link amžinojo poilsio vietos.

Vilniaus amatininkai, pagerbdami velionio Juozapo Montvilos atminimą, parengė projektą įsteigti amatininkų mokinių mokyklą, pavadintą mirusio Juozapo Montvilos vardu. Artimiausiu metu buvo numatyta dėti visas pastangas, kad būtų gautas valdžios institucijų leidimas. Projekto iniciatoriai buvo įnešę tam tikrą pinigų sumą ir tikėjosi, kad reikiamas lėšas surinks iš dosniųjų Vilniaus krikščionių amatininkų aukų. „Kurjer Wilenski“ Nr. 33 pateikė reportažą apie J. Montvilos laidotuves²².

Laidotuvės vyko pagal Juozapo Montvilos laidotuvių komiteto numatytąją tvarką. Kaip ir buvo numatyta, trečiadienį, nepaisant siaubingos pūgos, visos delegacijos susirinko pusę septynių vakaro priešais Juozapo Montvilos namus, kur buvo pašarvotas velionis, Šv. Jurgio gatvėje, Vilniuje. Eiseną pradėjo visų prieglaudų ir globos namų vaikai. Toliau nustatyta tvarka ėjo delegacijos, paskui „Liutnos“ choras ir dvasininkai. Pačioje procesijos pabaigoje iškilmingai, tyloje su vainikais riedėjo gedulingas vežimas. Abiejose gatvės pusėse stovėjo išsirikiavę, glaudžiai susispietę žmonės, viduryje palikę tik laisvą praėjimą laidotuvių procesijai, kurioje buvo minia žmonių. Įnešus J. Montvilos karstą į Vilniaus katedrą trumpam kilo sąmyšis. Buvo baiminamasi, kad dėl į šventovę plūstančios minios įvyks katastrofa. Žmonių

antplūdį į katedrą pavyko sustabdyti tik užtrenkus duris.

J. Montvilos karstas buvo pastatytas ant puošnaus baltojo katafalko, kuris skendo gėlėse. Priešais katafalką, apsuptas baltųjų alyvų, J. Montvilos portretas, o priešais jį ant pagalvėlės buvo padėtas šventojo Grigaliaus ordino insignijos.

Po apeigų, užlipęs į sakyklą Jo Ekscelencija administratorius Michalkevičius pasakė prakalbą apie velionį. Pamokslininkas pabrėžė, kad J. Montvila buvo kolona, laikanti viso Vilniaus visuomeninio gyvenimo namą, didysis Libano kedras, savo puošnėmis šakomis dengęs visą kraštą. Velionis J. Montvila paliko didžiulį testamentą tautai ir visuomenei. Jis buvo nuostabus gilaus kataliko, kuris nesigėdijo priklaupti prie klausyklos, piliečio - patrioto ir didžiojo visuomenininko, visur nešančio pagalbą ir paguodą, pavyzdys. Geriausia visuomenės pagarba mirusiajam - tęsti gražiąsias iniciatyvas. Pasakyta kalba giliai sujaudino susirinkusiuosius.

Ketvirtadienį, nuo pat ankstyvo ryto gausios maldininkų minios apgulė katedrą, laukdamos be galo liūdnos mirusiojo Juozapo Montvilos laidotuvių ceremonijos. Laidotuvių komiteto nutarimu visuomenei buvo leista netrukdomai įeiti pro įprastą (šoninį) įėjimą, o nava ir priekinis įėjimas buvo rezervuoti gausiai laidotuvių procesijai. 11 valandą ryto bažnyčios nava buvo pilnutėlė. Joje susirinko daugybė delegacijų ir visuomenės „grietinė“. Už katedros sienų liko minia, negalėjusi įsisprauti į šventovę, ir neįprastai didelis skaičius raitosios ir pėsčiosios policijos, sustiprintos nemažu skaičiumi raitųjų provincijos sargybinių. Vilniaus katedroje buvo Vilniaus gubernatorius, dvaro šambelionas Liubimovas ir daug kitų vietos administracijos, žinybų ir teismų atstovų, taip pat keletas žymiausiųjų žydų visuomenės veikėjų. Gedulingas pamaldas vedė J. E. kun. administratorius, kuriam talkino prelatai, kanauninkai, kunigai ir dvasininkai. Kunigas Žebrovskis ėjo bažnytinės ceremonijos vedėjo pareigas. Kunigas I. Cyraskis buvo atsakingas už ceremonijas procesijoje ir Rasų kapinėse. Prie gražiai papuošto katafalko susigrupavo delegacijos iš visų šviesios atminties J. Montvilos įsteigtųjų labdaros įstaigų, nuo vietinių draugijų ir institucijų, taip pat miesto tarybos atstovai drauge su prezidentu M. Venslavskiu, Žemės ir Prekybos bankų atstovai. „Liutnia“ savo balsais pastiprino katedros chorą. Reikia paminėti, kad J. Montvilos įsteigta „Liutnia“ turėjo ne tik chorą, orkestrą, kuris grojo, išnešant karstą iš bažnyčios. Laidotuvėse dalyvavo taip pat užsienio svečiai ir delegatai:

¹⁹ Kurjer Wileński: dziennik polityczny, społeczny i literacki. R. 2, 1911, № 30, 1 psl.

²⁰ Kurjer Wileński: dziennik polityczny, społeczny i literacki. R. 2, 1911, № 30, 2 psl.

²¹ Kazimieras Mikalojus Michalkevičius

²² Kurier Wilenski, Nr33, 1911 11(24) lutego, 1-2 psl.

Valstybės tarybos nariai: iš Vilniaus gubernijos A. Chominskis ir St. Rotvandas iš Varšuvos, Valstybės Dūmos deputatai: J. Jaronskis, J. Sviežinskis ir J. Vansovičius (visi trys iš Lenkijos Karalystės), K. Zaviša (iš Kauno gubernijos), J. Ciunelis, J. Maciejewičius, J. Swiencickis ir J. Wankowičius (iš Vilniaus), atstovai iš Vilniaus Žemės ūkio draugijos, Kauno žemės ūkio draugijos atstovai J. Daugėla, Simonas Meištovičius ir P. Konča, Šiaulių žemės ūkio draugijos atstovai, ponai Kibortas ir Račkovskis, Savitarpio kredito draugijos Šetoje atstovai, Savitarpio Kredito draugijos Panevėžyje pirmininkas ponas Kozakovskis, Varšuvos labdaros draugijos vicepirmininkas Pavelas Gorskis ir Varšuvos draudimo bendrovės direktorius, ir p. Vincentas Kosiakievičius, „Stronnictwo Polityki Realnej w Królewstwie“ delegatas, Žydų „Pomoc prez pracę (Pagalba per darbą)“ draugijos delegatai, inžinieriai Klebanovas ir Littaueris.

Pasibaigus laidotuvių pamaldoms, į sakyklą pakilo kanauninkas kun. Černiavskis ir ilgoje, pusantros valandos trukusioje ašaringoje kalboje apibendrino visą mirusio J. Montvilos gyvenimą ir veiklą.

Kalbėtojas su dideliu entuziazmu ir užsidegimu pabrėžė šių darbų svarbą. J. Montvilos darbai buvo glaudžioje harmonijoje su pačiu mirusiuoju, nepalaužiamai ištikimu ir pavyzdingu Bažnyčios sūnumi. Kunigas paminėjo kiekvieną instituciją atskirai, apžvelgė jos atsiradimo ir raidos istoriją, paaiškino, kokį vaidmenį suvaidino mirusysis J. Montvila. Kanauninko kun. Černiavskio kalba tiesiog prikaustė klausytojų dėmesį. Kanauninkas nepamiršo nei vienos ir kitos mirusiojo veiklos srities.

Po prakalbos „Liutnia“ užtraukė nuostabią „Requiem“ ir procesiją, kurios pradžioje ėjo dvasininkai, o po to ir kiti įvairių sluoksnių atstovai, pajudėjo su kunigu J. Kretovičiumi priešakyje. Jis nešė ant ryškiai raudonos pagalvėlės popiežiaus Grigaliaus ordiną.

Karstą iš katedros į katafalką (*lenkų k. karavan*) išnešė mirusiojo kolegos - parlamento nariai. Delegacijos ir atstovybės ėjo tokia tvarka, kokią joms jau buvo numatęs, likus kelioms dienoms iki laidotuvių, laidotuvių komitetas.

Nepaisant šeimos prašymo ir laiškuose pateiktos atitinkamos informacijos, ant karsto uždėti gražūs vainikai, kurie visiškai uždengė karstą ir katafalką (*lenkų k. karavan*), su įrašais: „Kūrybingojo darbo ir nepaprastų nuopelnų žmogui - Stronnictwo Polityki Realnej w Królewstwie“, „Garbingajam ir mylimajam globėjui ir geradariui - Šventos Zitos tarnaičių draugija“, „Amatų turgaus (bazono) įkūrėjo ir iniciatoriaus atminimui pagerbti nuo Jungtinės dailidžių draugijos“, „Nuo vaikų ir jų globėjos - Tavo didelei širdžiai garbė“, „Garbėje nusipelnusiam vyrui nuo Banko klubo“, „Vilniaus batsiuvių draugija“, „Nuo žydų draugijos „Pagalba ir darbas“, „Nuo Montvilos piešimo ir braižybos mokyklos vadovų ir mokytojų“.

Laidotuvių procesija pajudėjo punktualiai iš katedros - 14 valandą, kaip ir buvo planuota. O kur gi velionio J. Montvilos globotiniai? Vaikai iš prieglaudų. dar prieš kanauninko kun.

Černiavskio kalbą buvo išsiųsti namo, nes galėjo lengvai peršalti.

Tikriausiai tai buvo tikrai ne sutapimas, bet oro sąlygos buvo pačios nepalankiausios tokiai didelei ir masinei gedulo ceremonijai: lietus su sniegu, pūga ir viesulas, tikros ledinio vandens srovės tekėjo miesto gatvėmis. Nors nepalankūs orai išsilaikė tiek trečiadienį, tiek ir ketvirtadienį (1911 m. vasario 8 d. vidutinė oro temperatūra Vilniuje siekė - 10,8 °C, o vasario 9 d. - 12,1 °C), tačiau visų norinčiųjų išlydėti J. Montvilą, nei vieno, neatbaidė. Procesijai priartėjus prie Rasų kapinių vartų, karstas su brangiais palaikais buvo iškeltas iš katafalko (*lenkų k. karavan*) ir nešamas ant Amatų turgaus narių ir Vilniaus amatininkų pečių iki pat kapo. J. Montvilos amžinojo poilsio vieta buvo parinkta kairėje pusėje, netoli įėjimo į koplyčią. Karstas buvo nuleistas į paskubomis sumūrytą uždara kriptą. Delegacijos pagal nustatytą tvarką atsisveikino su J. Montvilos žemiškaisiais palaikais. „Liutnia“ giedojo gražias, liūdnas, gedulingas giesmes. Pašventinus kapo duobę, dvasininkijai ir giminėms įmetus saujas smėlio, prasidėjo atsisveikinimo kalbos. Pirmasis pasisakė Valstybės tarybos deputatas A. Chominskis. Po jo kalbėjo redaktorius V. Baranovskis. Baigiamąją kalbą pasakė parlamento narys K. Zaviša.

Juozapo Montvilos kapas Vilniaus Rasų kapinėse (nuotrauka iš <https://neakivaizdinisvilnius.lt/studijos/rasu-kapiniu-istorijos/>)

Mikalojaus Konstantino Čiurlionio laidotuvės 1911 metais

O kokios buvo Mikalojaus Konstantino Čiurlionio laidotuvės? Jas aprašė Gabrielė Petkevičaitė-Bitė ir Mykolas Riomeris. G. Petkevičaitė-Bitė rašė, kad laidotuvėse dalyvavo didokas „lietuvių – inteligentų būrelis draug su mirusio tėvais, žmona ir giminėmis“²³. Ji taip pat paminėjo kun. Vincentą Jarulaitį, dailininką Ferdinandą Ruščicą, dailininką Antaną Žmuidzinavičių ir Liudą Girą. M. Riomeris savo dienoraštyje rašė, kad mirus M. K. Čiurlioniui 1911 m. kovo 31 d. (*naujuoju stiliumi* balandžio 11 d.) Lietuvių kultūros draugijoje „Rūta“ įvyko Lietuvių dailės draugijos susirinkimas, kuriame

dalyvavo F. Ruščicas su grupe lietuvių. Lietuvių dailės draugija nutarė savo lėšomis palaidoti M. K. Čiurlionį. Skelbimą apie M. K. Čiurlionio mirtį parengė Petras Rimša. Vienas iš skelbimo apvadų buvo parinktas didesniu, o ant jo nupieštas mirties simbolis - baltasis narcizas.

M. Romeris rūpinosi M. K. Čiurlionio laidotuvėmis. Dieną prieš laidotuves pas Žmuidzinavičius susirinko Jonas Vileišis, Mykolas Riomeris, dailininkas Ferdinandas Ruščicas, mirusiojo šeima: žmona Sofija Kymantaitė - Čiurlionienė, brolis Stasys Čiurlionis, tuo metu buvęs Varšuvos politechnikumo studentas, Sofijos Kymantaitės - Čiurlionienės dėdė Plungės klebonas kun. Vincentas Jarulaitis, Felicija Bortkevičienė ir Gimbutaitė aptarti laidotuvių eigos. M. K. Čiurlionio palaikus buvo numatyta pervežti iš Varšuvos 1911 m. kovo 30 d. (balandžio 12 d.). 1911 m. kovo 31 d. (balandžio 13 d.) 10 val. M. K. Čiurlionio palaikus traukinių stoties 10 val. pervežti į Rasų kapines, kuriose po Šv. Mišių didis dailininkas ir turėjo būti palaidotas. Kun. V. Jarulaitis sutiko apmokėti visas laidotuvių išlaidas, todėl Lietuvių dailės draugija atšaukė savo sprendimą laidoti M. K. Čiurlionį savo lėšomis. Dail. F. Ruščicas sukūrė labai originalų vainiko nuo Lietuvių dailės draugijos ir našlės projektą - pušies ir lauro šakelių kombinaciją.

M. K. Čiurlionio kapas Vilniaus Rasų kapinėse (nuotrauka iš <https://neakivaizdinisvilnius.lt/studijos/rasu-kapiniu-istorijos/>)

Vainiką ruošė Močiuliako gėlių parduotuvė, o juostas prie vainiko pasižadėjo padaryti pats dail. F. Ruščicas.

Kaip ir buvo numatyta 1911 m. kovo 31 d. (*naujuoju stiliumi* balandžio 13 d.) 10 val. M. K. Čiurlionio palaikai buvo lydimi į Rasų kapines. Laidotuvių procesijoje ėjo 40-50 žmonių – „visas lietuviškasis Vilniaus inteligentijos žiedynas“²⁴. Karstą kapinėse nešė M. Riomeris, F. Ruščicas, A. Žmuidzinavičius, dr. Domaševičius, Slezevičius ir Donatas Malinauskas. Rasų koplyčioje vyko gedulingos Šv. Mišios, vėliau karstas buvo nuleistas į duobę. Kaip rašė M. Riomeris: „Laidotuvėse taip pat dalyvavo velionio seni tėvai – valstiečiai, dvi seserys, brolis, žmona stovėjo arčiausiai karsto, o už jų

²³G. Petkevičaitė-Bitė, „Čiurlionio laidotuvės“, in: *Vilniaus žinios*, 1911 04 02 (15), Nr. 39, 1 psl.

²⁴ M. Riomeris, Dienoraštis 1911 m. sausio 1-oji (14-oji) - 1912 m. balandžio 20-oji (gegužės 3-oji). 94-98 psl.

gedėjusi tauta.“ Laidotuvėse M. Riomerio dalyvavo ir jo sesuo, Ruščicas, Vilniaus miesto prezidentas Michalas Venclavskis, dvarininkas publicistas Steponas Okuličius, tapytojas Stanislovas Jarockis ir daktaras Hanusovičius. M. Riomeris suskaičiavo 8-10 vainikų, tarp kurių dail. F. Ruščico sumanytas didžiulis eglės formos su tautinėmis juostomis Lietuvių dailės draugijos vainikas, lietuvių klubo „Rūta“, Vilniaus dailės draugijos, nedidukas, bet gražus Vilniaus mokyklinio lenkų jaunimo grupės „Wyzwolenie (išvadavimas)“, baltųjų lelųjų našlės vainikas ir dar keletas.

Prie duobės pirmąją kalbą pasakė kun. V. Jarulaitis verkdamas, po jo Lietuvių dailės draugijos vardu A. Žmuidzinavičius, lenkiškai prakalbo F. Ruščicas ir paskutinis kalbėjo poetas Liudas Gira.

Reikia paminėti, kad M. Riomeris dalyvavo ne tik M. K. Čiurlionio laidotuvėse, bet ir stebėjo J. Montvilos laidotuves. Jos jam paliko gerą įspūdį. Jis rašė: „<...> bankas, miesto taryba, žemės ūkio draugijos, amatininkų sąjungos, tarnautojų asociacijos, filantropinės organizacijos visos jos susivienijo nuoširdumas. Gatvėse, parduotuvėse, amatininkų dirbtuvėse, visoje vilniečių – smulkiųjų miesčionių - masėje netyla ir netyla kalbos apie Montvilą, jose gausu nuoširdaus gailesčio, didžiulės meilės ir pagarbos šitam žmogui, Laidotuvės tikrai nėra pompastiškos, parodomosios, tai tiesiog gedulas, nuoširdus, paprastas, visuotinis. Vilniaus liaudis mylėjo Montvilą už tai, kad jis liaudžiai negailėjo savo širdies, Montvila turėjo ydų – jam buvo nesvetimas despotiškumas, nepotiškumas, tačiau su juo nuopelnais, tokios ydos atrodo mažos mažulytės“²⁵.

Šiandien, vartydami pageltusią 1911 metų suskaitmenintą lietuvių spaudą randame tik trumpas, gal kiek kontraversiškas užuominas apie J. Montvilą, bet galime bent truputį jį pažinti: lietuvių kilmės, Lietuvos lenkas-patriotas, turintis protą ir širdį, kultūros, švietimo ir labdaros įstaigų steigėjas, veiklus filantropas, vaikų, jaunuolių ir merginų, ir moterų tarnaičių, ir senolių, gyvenimo nuskriaustųjų globėjas - visų mylimas, nepakeičiamasis Tėvas iš didžiosios raidės. Lenkų kalba Vilniuje leisti dienraščiai ne tik plačiai aprašė J. Montvilos veiklą, jo paskutiniąją dieną, pasirengimą laidotuvėms, laidotuves, laidotuvių kalbėtojų kalbas, užuojautas, bet ir organizavo labdaros rinkimo akcijas.

Ir šiandien Montvilų palikuonys: J. Montvilos brolių Aleksandro ir Vincento provaikiai tvirtai pareiškia, kad nepaisant J. Montvilos paskutinės valios – būti palaidotam Šėtoje, J. Montvila priklauso Vilniui, vilniečiams, kuriems jis atidavė visą gyvastį ir meilę.

Norėtume padėkoti klimatologui, Lietuvos mokslo akademijos tikrajam nariui, Vilniaus universiteto Chemijos ir geomokslų fakulteto, Geomokslų instituto profesoriui Arūnui Bukančiui už 1911 metų Vilniaus oro temperatūros rodmenis ir Vilniaus universiteto Geomokslų instituto Geologijos muziejaus

vadovei dr. Eugenijai Rudnickaitei už konsultacijas. Dėkojame Montvilų ainiams už aktyvias diskusijas.

Dr. Judita Puišo

MONTVILŲ NUOPELNAI ŠĖTOS ŽYDŲ AKIMIS

„Šėta dažnai nukentėdavo nuo gaisrų. 1860 m. ir 1878 m. sudegė 100 namų, įskaitant sinagogą ir beit Hamidrash (žydų studijų namai). 1892 m. vėl sudegė 115 namų. Ponas Montvila padėjo tiems, kurie tapo benamiais per gaisrus, o 1868–1869 m. taip pat padėjo daugeliui sausros ir bado metų. Kasmet miestelio dezinfekcijos fondui paaukodavo po 25 rublius“²⁶.

„1860 m. kilo didelis gaisras. Per 1878 m. gaisrą buvo sugriauta 100 namų, tarp jų beit Hamidrash ir sinagoga. Pastarasis iš pradžių buvo pastatytas už 4000 rublių kainą ir užtruko trejus metus. Ponas Montvila padėjo nukentėjusiems nuo gaisro. Jis taip pat pažadėjo atstatyti svečių namus, kuriuos pastatė 1876 m.

1892 m. gaisras sunaikino 115 namų. 1868–69 badmečio metais Lietuvoje Montvila teikė didelę pagalbą Šėtai“.

„1890 m. visa žydų bendruomenė dalyvavo pono Montvilos žmonos laidotuvėse. Tam reikėjo 4 varstus keliauti iš Šėtos miesto Chazanui (kantoriui) Yosef Eliavitz²⁷ ir sinagogos choras giedojo psalmes. Jau buvo 15 metų, kai Montvila kiekvieną mėnesį auکوjo pinigus vargšams. Prieš kiekvieną Pesachą jis paaukodavo 25 rublius maoth chitim fondui, kuris aprūpindavo matzotų (vėlykinis judėjų paplotėlis) skurstančius žydus.“²⁸

MONTVILŲ AINIAI ŠĖTOS IR PAGIRIŲ KAPINĖSE

2025 m. Šėtos kapinių vartai ir tiesus takelis, vedantis į Montvilų kapinių panteoną. Nuotrauka R. Volbergo

Šėtos kapinėse iš kairės: dr. Judita Puišo su George O'Rourke ir Sigita Montvilaitė-Radovanovich su dr. John O'Rourke, 2024 11 29, nuotrauka A. Narkevičiaus

Helen Montwill, dr. John O'Rourke, George O'Rourke, Paul Montwill Šėtos kapinėse prie Stanislovo Montvilos kapo, 2024 11 29, nuotrauka dr. J. Puišo,

Š. P.
Anna z Motwillow/
Stanislawowa Montwillowa I
voto Komorowska/
ur. 12. VIII. 1878 r.
zm. 12. II. 1930 r.
Bqdż Wola Twoja

S. P.
Zofija Montwiłówna
zmarła 3. lipca 1933 r.
w wieku lat 85

Šviesios atminties
Ona iš Montvilų
Stanislovo
Montvilienė
g. 1878 VIII 12
m. 1930 II 12
Tebūnie Tavo valia

Šviesios atminties
Zofija Montvilaitė
mirė 1933 m. liepos 3
d. 85 metų amžiaus

Šėtos kapinės: iš dešinės G. O'Rourke, dr. J. O'Rourke prie Onos Montvilaitės-Montvilienės ir Zofijos Montvilaitės kapų, 2025 11 29, nuotrauka dr. J. Puišo

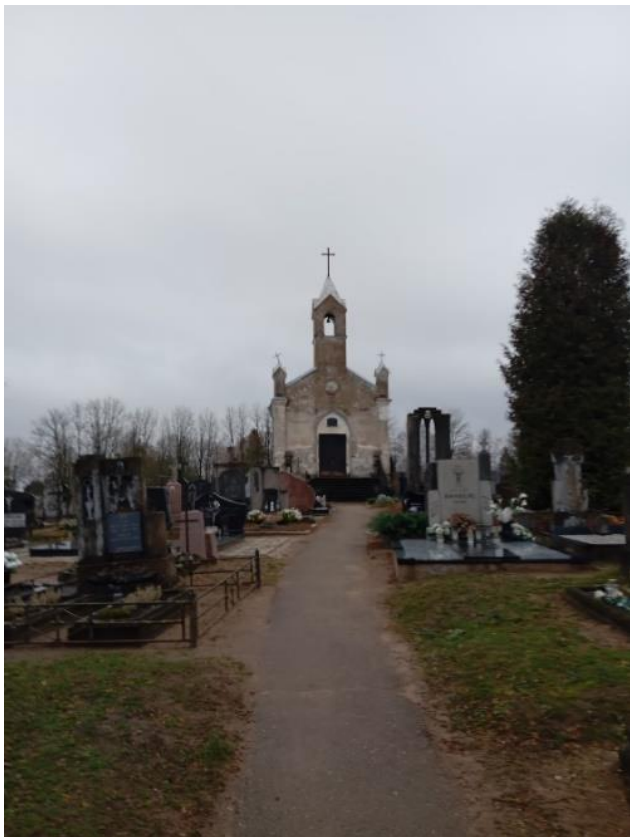
²⁵ M. Riomeris, Dienoraštis 1911 m. sausio 1-oji (14-oji) - 1912 m. balandžio 20-oji (gegužės 3-oji), 41 psl.

²⁶ Pinkas Hakehillot Lita: Encyclopedia of Jewish Communities, Lithuania, Editor: Prof. Dov Levin,

Assistant Editor: Josef Rosin, published by Yad Vashem, Jerusalem. 679 psl.

²⁷ Varstas - Rusijos imperijos atstumo matas 1,067 km; Chazanas - žydų solistas, vadovaujantis bendrai giesmei.

²⁸ Yidishe Shtet, shtetlekh un dorfishe yishuvim in Lite: biz 1918; Jewish Cities, Towns and Villages in Lithuania until 1918: Historical-Biographical Sketches. Edited by Berl Kagan, New York, 1991 (Y). 603-607 psl.

Pagirių koplyčia, 2025 11 29, nuotrauka dr. J. Puišo

PRAGAIŠTINGAS GRIPAS „ISPANKA“

Ispanka, kitaip dar vadinamas ispaniškasis gripas, prasidėjo 1918 metais. 1918–1920 m. ispaniškuoju gripu persirgo 550 milijonų žmonių ir beveik 30 proc. pasaulio gyventojų. Didžiausia žmonijos istorijoje gripo pandemija XX amžiuje nusinešė 25–100 mln. gyvybių.²⁹⁻³⁰⁻³¹ Nors šis gripas vadinamas ispaniškuoju, jis tikrai prasidėjo ne Ispanijoje. Ilgus metus buvo manoma, kad ispaniškasis gripas atsirado Jungtinėse Amerikos valstijose (JAV), nes ispankos protrūkiai užregistruoti JAV. Ispaniškasis gripas kartu su amerikiečių kariuomene, kuri dalyvavo I-ajame Pasauliniame kare, persikėlė į Europą ir paplito visoje Europoje.

Nors kariaujančių šalių karinė cenzūra neleido visuomenei pranešti apie epidemijos protrūkį nei kariuomenėje, nei tarp civilių, neutralios šalies - Ispanijos spauda garsiai trimitavo apie ligą ir jos staigų plitimą. Pirmosios žinios apie sunkiąją epidemiją paskelbtos vėlyvą 1918 m. pavasarį. Ispanijoje tuo metu jau buvo užsikrėtę apie 8 mln. žmonių, sirgo net Ispanijos karalius Alfonsas XIII. Vakarų fronto vadovybė buvo priversta pateikti skaičius mirusių „nuo plaučių infekcijos kariuomenės daliniuose lauke“. Nuo ispankos mirusiųjų buvo kelis kartus daugiau, nei žuvusiųjų ar sužeistųjų mūšių laukuose. Kariaujančios šalys gripą pavadino ispaniškuoju, taip norėdamos pabrėžti, kad su šia liga nieko bendro neturinčios ir tai tik ispanų problema. Didžiosios Britanijos karališkasis laivynas dėl kilusios epidemijos buvo priverstas nutraukti dalyvavimą karo veiksmuose. Belaisvių stovyklose taip pat išaugo sergamumo ir mirtingumo lygis. Ispaniškasis gripas išplito ne

Pagirių kapinėse prie Vincento Montvilos funduotos koplyčios provaikaičiai iš dešinės: dr. J. O' Rourke, G. O'Rourke, 2025 11 29, nuotraukos S. Monvilaitės - Radovanovich

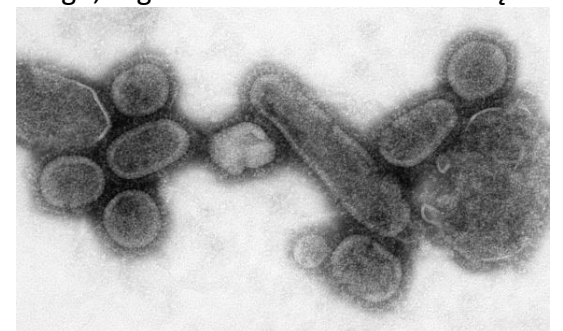
tik Europoje, bet persikėlė į Afriką ir Indiją. 1918 m. rudenį ispaniškasis gripas išplito ir po tuometinę Rusijos imperijos teritoriją. Vien per pirmąsias 25 epidemijos savaites nuo ispankos mirė 25 milijonai³²⁻³³.

2014 metais mokslininkai iškėlė hipotezę³⁴⁻³⁵, kad Ispaniškasis gripas Europą greičiausiai pasiekė iš Kinijos. Tuo metu tūkstančiai kinų darbininkų per Kanadą buvo siunčiami į Prancūzijos Vakarų frontą, sunkiesiems darbams darbus. Dar būdami Kanadoje kai kurie kinai ėmė skųstis nuovargiu ir galvos skausmais, tačiau Kanados medikai į tai nereagavo rimtai, pasiekę Prancūziją didelė dalis kinų sunkiai sirgo, o nemažai jų jau buvo mirę. Pagrindiniai ispaniškojo gripo požymiai: aukšta temperatūra nuo pirmos dienos, staigus kraujospūdžio sumažėjimas; bendra organizmo intoksikacija, švokštimas ir nuolatinis kosulys, pneumonija (plaučių uždegimas), kraujavimas iš nosies ir hemoptizė (kraujo atkosėjimas), cianozė (melsva veido spalva), greitas širdies ir kraujagyslių sistemos pažeidimas. Nuo ispaniškojo gripo mirė jauni, gyvybingi 20-40 metų amžiaus žmonės.

Pagrindiniais ligos nešėjais buvo kariai. Inkubacinis ispankos periodas buvo 2–3 dienos, pagrindiniai ispankos simptomai: karščiavimas bei imuninės sistemos susilpnėjimas pasireiškėdavo per kitas 3–5 d. Ispaniškasis gripas plito kareivinėse, per tris paras ir greičiau nužudydamas iki tol buvusį jauną ir sveiką karį. Kodėl sirgo jauni žmonės? Reikia nepamiršti, kad dalies karių kvėpavimo sistema galėjo būti pažeista dėl pirmą kartą kare panaudoto cheminio ginklo iprito (dabar vadinamo „garstyčių dujomis“) pasekmė, todėl kariai,

dalyvavę kariniuose veiksmuose, buvo neatsparūs ne tik gripo komplikacijoms, bet ir tuberkuliozei. Ilgą laiką gripo sukėlėjas buvo laikomas bakterija, todėl ir pirmoji vakcina buvo gaminama iš išfiltruoto paciento kraujo ir gleivių mišinio. Vakcinos injekcijos vietoje kildavo skausmingas uždegimas. Pfeifferio laboratorijos darbuotojas, dirbęs Prancūzijos kariuomenės laboratorijoje, gydytojas René Dujarricas de la Rivière'as priverstė draugą suleisti jam gripu sergančio paciento kraujo filtratą. Eksperimentas prasidėjo 1918 m. spalio 8 d. Trečią dieną Rene pasireiškė sunkūs gripo simptomai, kurie tęsėsi 10 dienų. Bebaimis gydytojas patėpė filtratu gerklės gleivinę ir... nesusirgo, organizmas susikūrė imunitetą³⁶.

Ispaniškojo gripo virusas pro elektroninį mikroskopą (nuotrauka Cynthia Goldsmith)

Ispaniškasis gripas sukeldavo regos nervo uždegimą, todėl blogėjo susirgusiųjų spalvų suvokimas. Nors ispaniškasis gripas nesukeldavo - A tipo gripas – nesukeldavo plaučių uždegimo, ligoniai mirdavo antrinės bakterijų sukeltos pneumonijos. Ligonius buvo bandoma gydyti vaistais nuo maliarijos - chininu. Tik po daugelio metų atradus elektroninį mikroskopą, buvo nustatyta, kad ispaniškąjį gripą sukėlė gripo A(H1N1) virusas³⁷. Kaip rašė tuometinė spauda Lietuvoje:³⁸

²⁹<https://www.if.vu.lt/naujienos/2195-nematomas-frontas-epidemijos-1918-1920-m>

³⁰ <https://www.vle.lt/straipsnis/ispaniskasis-gripas/>

³¹ <https://naujienos.vu.lt/nematomas-frontas-epidemijos-1918-1920-m/>

³² <https://www.delfi.lt/sveikata/zinoti-sveika/bauginanti-liga-kuri-pries-simtmeti-tiesiog-slave-zmones-ir-dabar-turime-i-ja-panasu-virusa-92625199>

³³ https://archive.cdc.gov/www_cdc_gov/flu/pandemic-resources/reconstruction-1918-virus.html

³⁴ <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/01/140123-spanish-flu-1918-china-origins-pandemic-science-health/>

³⁵ Humphries, M. O. (2014). Paths of Infection: The First World War and the Origins of the 1918 Influenza

Pandemic. War in History, 21(1), 55-81. <https://doi.org/10.1177/0968344513504525>

³⁶ <https://lsveikata.lt/lsveikata-lt-skaitomiausi/covid-19-ir-ispanka-bendri-vardikliai-15551>

³⁷ <https://archyvas.lsmu.lt/lt/naujienos/naujienos/19181920-m-pandemijos-sukelejo-paieskos.html>

³⁸ Nematomas frontas: epidemijos 1918 – 1920 m. VU istorijos fakultetas.

„Naujoji liga.

Visai neseniai Lietuvoje pradėjo siausti kažkokia nauja nepaprasta liga. Kadangi ji atkeliavo iš Ispanijos, tai ją vadina dar ispaniška, arba „poniška“ (mat, vieni neištaria, o juokdariai tvirtina, būk šią ligą pirmas apsirgęs Ispanijos karalius). Žinoma, bėpigu juokauti, kad liga nėra mirtin: ir, tiesa, labai mažas nuošimtis miršta. Siaučia liga gan smarkiai: ištisos šeimos, net kaimai ar miesteliai suserga. Kiek iš laikraščių galima spėti, šios naujosios ligos epidemija, prasidėjus Ispanijoje, greit persikraustė į gretimas valstybes, Prancūziją ir Belgiją, iš ten per Vokietiją atkeliavo į Prūsiją ir Lietuvą. Dabar Paprūsinė sritis Sūvalkų gub. jau baigia persirgti, ir epidemija slenka Nemuno linkui ir toliau. Jdomu būtų sužinoti, kaip Kauno gub. Ir kitur.“

Nors Lietuvoje nebuvo vedama statistika dėl tuomet vykusio karo, tačiau ispaniškuoju gripu mirusiųjų skaičiai buvo dideli. Tik išlikę amžininkų prisiminimai leidžia bent iš dalies susipažinti kaip plito ispanka. Manoma, kad ispanka Lietuvoje pasireiškė 1918 m. spalį³⁹.

Remiantis Švč. Trejybės bažnyčios 1911-1922 metų mirties metrikų knyga⁴⁰, Šėtos parapijoje stebimas staigus mirčių padaugėjimas 1918-1920 metais, palyginus su 1917 ir 1921 metais. Jeigu dar 1917 metai pradžioje buvo įvardinta senatvė ar šiltinė pneumonija, plaučių uždegimas, džiova, gimdymas ar kitos ligos, tai nuo 1918 metų mirties priežastis neįvardijama. Šėtos parapijų, mirusiųjų 1911-1921 metais statistika⁴¹

1917	1918	1919	1920	1921
146	165	166	156	92

Kaip teigė istorikas Algimantas Aleksandravičius: „Visi gydytojai buvo pasitraukę į Rusiją, Lietuvoje karaliavo vokiečiai, čia buvo okupacinis režimas. Visoje šalyje buvo gal kelios dešimtys gydytojų. Tuo metu buvo pasitraukę visi šviesūs žmonės, ne tik medikai, bet ir mokytojai, dvasininkai. Jonas Basanavičius, kuris buvo gydytojas, vedė tam tikrus užrašus, todėl šiandien galima šį tą perskaityti. Ten parašyta, kad kas mėnesį miršta iki 800 žmonių, tiesa jis rašo, kad žmonės miršta iš bado. Svarbu žinoti ir tai, kad mirčių jokie medikai nefiksuoja, skrodimų nedaro, mirties priežasčių nenustatinėja. Taip buvo iki pat Antrojo pasaulinio karo. Dauguma žmonių tiesiog mirdavo namuose ir niekas nežinojo, nuo ko⁴²“. Kaip rašė 1920 m. balandžio 18 d. dienraštis „Lietuva“:

„Anykščių valsčiaus valdyba vos kruta, kasos knygų ir rekvizicijos nieks neveda. Buvo valstybės kontrolieris, kitų dalykų negalėjo revizuoti, bet įsakė būtinai turėti kasos ir rekvizicijos ėmimo knygas, bet iki šiol nėra. Valdyba nesistengia tinkamai sutvarkyti rekvizicijas.

Milicijos štabui pasikeitus darbas vyksta nuosekliau, tik peiktina, kad neboja švarumo.

Gatvės labai purvino, reikėtų jai ypač žiūrėti, nes nešvarumas tai ligų priežastis. Anykščių apylinkėse labai plačiai siaučia ispanka (ispaniškas gripas). Pav. Gajaus kaime mirė kasdien bent po kelis žmones. Daugiausia ligonis atkrito ir dėl neatsargumo susirgus plaučių uždegimu, o gydytoju nesirūpino. Joniukas⁴³

Vokiečių ligoninė Biržų mieste I-ojo pasaulinio karo metais (nuotrauka iš Lietuvos etnografijos muziejaus)⁴⁴

Kauno karo ligoninė 1920 (atvirukas iš Vytauto Didžiojo universiteto fondų, F.1.Ap.1_9B.2675_376_64)⁴⁵

Karo ligoninė Kaune (atvirukas iš Vytauto Didžiojo universiteto fondų, F.1.Ap.1_9B.2687_388_13)⁴⁶

Dr. Judita Puišio

Bažnytinės šventės, paminėjimai vasarį (Parengta pagal Liturginį kalendorių)

2 d. Kristaus Paaukojimas (Grabnyčios)

Ši šventė graikų vadinta *Hypapante*, nes keturiasdešimtą dieną po gimimo Jėzus buvo Juozapo ir Marijos nuneštas į šventyklą, vykdant Mozės Įstatymą. Tikinti ir džiūgaujanti tauta pasitinka Išganytoją – „šviesą pagonims apšviesti ir Izraelio tautos garbę“. Bažnyčiose šventinamos žvakės.

3 d. Šv. Blažiejus mirė apie 315–316 m. Gydyto-

jas, kilęs iš Kapadokijos (Maž. Azija). Tapo atsiskyrėliu, vėliau išrinktas vyskupu. Pasak legendos, pakeliui į egzekucijos vietą, stebuklingai pagydė berniuką, kuris duso gerklėje įstrigus žuvies ašakai.

5 d. Šv. Agota gyveno III a. Katanijoje (Pietų Italija, Sicilija). Dėl skaistybės nukankinta valdant imperatoriui Decijui (249–251). Kadangi buvo sudeginta, šv. Agotos duona ir šventintas vanduo – tai priemonės prieš gaisrą, šaukiantis šventosios užtarimo.

10 d. Šv. Skolastika, šv. Benedikto sesuo, gimė apie 480 m. Umbrijoje (Italija), mirė apie 547 m. Monte Kasine. Ji, kaip ir jos brolis, subūrė moteris, visiškai atsidavusias Dievui ir pasišventusias gyventi kontempliacijoje. Šv. Skolastika tapo to vienuolyno abate.

11 d. Lurdo Švč. Mergelė Marija, kurią ketvirtaisiais po Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo dogmos paskelbimo metais (1858 m. vasario 11 d.) Pirenėjų kalnuose prie Gavės upės netoli Lurdo miestelio paprasta mergaitė šv. Bernadeta Subiru (Soubirous) ne kartą matė Masabelio (Massabielle) olose, save įvardijo: „Aš esu Nekaltasis Prasidėjimas.“ Šiandien Lurdo šventovę kasmet aplanko milijonai maldininkų ir sveikatos Marijos užtarimu prašančių ligonių. Šią dieną švenčiama ir Pasaulinė ligonių diena, kurią 1993 m. įsteigė šv. Jonas Paulius II, panorėjęs ją susieti būtent su Lurdo, nepaprastų išgyjimų vietos, švente.

14 d. Šv. Kirilas ir Metodijus, broliai, gimė Tesalonikuose (dabart. Salonikai, Graikija). Nuo 863 m. abu apaštalavo slavų kraštuose. Po brolio Kirilo mirties 869 m. Romoje, Metodijus tapo Moravijos ir Panonijos arkivyskupu. Metodijus mirė 885 m. Iki šių dienų daugelyje slavų kraštų liturgijoje remiamasi jų įdiegta kalba. Kirilas yra slavų raidyno, jo garbei vadinamo kirilica, autorius. Jie pripažinti Rytų ir Vakarų Bažnyčių vienybės – ekumeninio judėjimo – globėjais. 1980 m. gruodžio 31 d. Apaštališkuoju laišku *Egregiae virtutis* popiežius Jonas Paulius II Kirilą ir Metodijų paskelbė Europos globėjais.

21 d. Šv. Petras Damijonas gimė 1007 m. Ravenoje, mirė 1072 m. Vienuolis benediktinas, formavo vienuolių atsiskyrėlių gyvenimą. Popiežiaus Stepono IX paskirtas kardinolu, padėjo išlaikyti Bažnyčios vienybę. Parašė daug raštų, kurie buvo daug kartų išleisti. Taip pat aprašė šv. Brunono Kverfurtiečio misijinę veiklą tarp baltų genčių ir jo kankinystę 1009 m., kaip teigia kiti šaltiniai, Lietuvos ir Rusijos pasienyje. Šv. Petras Damijonas buvo darbo, atgailos, artimo meilės ir doros apaštalas.

22 d. Šventė skirta pirmajam popiežiui ir jo įpėdiniams (lot. *papa* – tėvas). Pirmųjų amžių popiežiai (Romos vyskupai), pradedant apaštalu Petru, buvo nukankinti.

LIETUVOS SUKAKTYS VASARĮ

1-ąją 1329 kryžiuočiai sudegino Medvėgalio pilį;

1411 - buvo pasirašyta Torūnės taikos sutartis, kuri pripažino Žemaitiją Lietuvos Didžiąjai Kunigaikštystei. Medvėgalis taip pat yra Žemaiti-

³⁹ <https://www.if.vu.lt/naujienos1/2195-nematomas-frontas-epidemijos-1918-1920-m>

⁴⁰ Šėtos RKB mirties metrikų knyga, 1917-1922, F 3002 ap. 27, s. v. 34, <https://eais.archyvai.lt/repo-ext/view/267782312>

⁴¹ Šėtos RKB mirties metrikų knyga, 1917-1922, F 3002 ap. 27, s. v. 34, <https://eais.archyvai.lt/repo-ext/view/267782312>

⁴² <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/ispaniskasis-gripas-ir-lietuva-mire-nuo-ligos-bet-mane-kad-nuo-bado-n1036314>

⁴³ Anykščiai (1920, Balandžio 18). Lietuva (85 (367), p. 3, <https://pries100metu.kaunomuziejus.lt/irasai/1920-m-balandzio-18-d-siaucianti-ispanka/>

⁴⁴

<https://www.limis.lt/valuable/e/805307/3732068?searchId=25390161>

⁴⁵ <https://www.epaveldas.lt/preview?id=VDUB2675376>

⁴⁶

<https://www.epaveldas.lt/preview?id=VDUB267537664>

joje. Torūnės sutartis užbaigė karą tarp Lietuvos, Lenkijos ir Kryžiuočių ordino;

1863 – Lietuvos provincijos komitetas pasiskelbė, kad įveda savo valdžią ir taip palaikė Lenkijoje jau prasidėjusį sukilimą. Tuomet ir prasidėjo 1863 – 1864 m. sukilimas Lietuvoje;

1918 – Rusijos Lietuvių vyriausioji taryba išleido atsišaukimą į pasaulio tautas ir valstybes, kuriuo reikalavo pripažinti teisę Lietuvai steigti nepriklausomą demokratinę respubliką, pripažinti etnografines jos ribas bei atlyginti karo padarytus nuostolius;

1990 – įvyko sovietų karinio lėktuvo IL-76 žūtis prie Panevėžio su 8 žmonėmis;

1994 – Lietuvos taupomasis bankas (LTB) pradėjo mokėti kompensacijas gyventojams už nuvertėjusius indėlius, sukauptus iki 1991 m. vasario 1 d.

1994 – veikti pradėjo radijo stotis „Laisvoji banga“;

1995 – Seimas priėmė Valstybinės kalbos įstatymą;

2000 - įsigaliojo Liustracijos įstatymas, kuris leido buvusiems SSRS specialiųjų tarnybų bendradarbiams prisipažinti apie savo veiklą;

2001 – Lietuvos bankas nustatė oficialų fiksuotą lito kursą su euru: 3,4528 lito už eurą. Sprendimas įsigaliojo nuo vasario 2 d.

2-ąją - 1291 – kryžiuočiai sudegino 1290 m. balandžio – gegužę dėl mūsų lietuvių paliktą Kolainių pilį (manyta, kad Jurbarkė);

1348 – Strėvos mūšyje susikovė Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės ir Kryžiuočių ordino kariuomenės;

1386 – Lenkijos bajorų Seimas Liubline išrinko Lenkijos karaliumi Jogailą;

1508 - **žlugo Livonijos valstybė, buvusi 350 metų;**

1863 – Čystos Būdės mūšis. Tai pirmasis sukilėlių mūšis Lietuvoje;

1916 – vokiečių okupacinė valdžia Lietuvoje išdavė leidimus lenkams spausdinti laikraštį „Dziennik Wileński“, o žydams – „Letzte Nais“;

1917 – Vilniaus lietuvių politikos būrelis surašė vokiečių okupacinei valdžiai notą, kurioje reikalavo, kad būtų gerbiamos lietuvių tautos teisės. Notą pasirašė J. Basanavičius, A. Smetona, S. Kairys ir kt.

1967 – pradėta leisti savaitraštį „Gimtas kraštas“;

1999 – pradėta tiesioginė Seimo posėdžių garso transliacija per internetą;

2000 – Algirdas Brazauskas tapo pirmuoju Visagino garbės piliečiu;

2005 - Vilniaus universitete pristatyta elektroninė knyga – enciklopedinis biografijų žodynas.

3-ąją – 1261 Lielvardės mūšis. Livoniją nusiaubė žemaičiai ties Lielvarde sumušę kryžiuočių kariuomenę. Žuvo 10 vokiečių ordino riterių;

1923 – Tautų Sąjungos Taryba panaikino tarp Lenkijos ir Lietuvos buvusią „neutraliąją zoną“, paskirstant ją po lygiai. Demarkacijos linija dar vėliau buvo paskelbta valstybių siena, kurios Lietuva nepripažino;

1990 – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio (LPA) konferencijoje „Lietuvos kelias“ pristatyti sąjūdžio kandidatai į Lietuvos TSR aukščiausiąją Tarybą – Atkuriamąjį Seimą;

1993 – Seime priimtas Konstitucinio Teismo įstatymas.

4-ąją – 1999 Seime pirmą kartą surengta Vyriausybės valanda. Seimo nariams buvo suteikta galimybė klausinėti Ministrą Pirmininką bei ministrus;

5-ąją – 1989 – atkurta Lietuvos demokratų partija – pirmoji atgimusi partija vis dar sovietų okupuotoje Lietuvoje;

1989 – **Vilniaus Arkikatedra atšventinta ir perduota tikintiesiems;**

1989 – išleistas pirmasis legalus žurnalo „Katalikų pasaulis“ numeris, redaguotas kunigo Vaclovo Aliulio.

6-ąją – 1936 - Vidaus reikalų ministro nutarimu Lietuvoje uždraustos visos politinės partijos, išskyrus valdančiąją Lietuvos tautininkų sąjungą;

1937 – iš Antverpeno į Klaipėdą laivu atgabenti 35 varpai skirti Kauno Vytauto Didžiojo Karo muziejaus bokšto karilionui.

1995 – Vilniuje Lietuvos ir Baltarusijos prezidentai Algirdas Brazauskas ir Aleksandras Lukašenka pasirašė sutartį dėl geros kaimynystės ir bendradarbiavimo bei valstybinės sienos nustatymo.

2005 – didžiausia pasaulio klasikinės muzikos įrašų kompanija „Naxos“ išleido Osvaldo Balakausko „Requiem“, skirtą Lietuvos diplomato – Stasio Lozoraičio atminimui ir pelniusi Nacionalinę premiją;

2008 – pasienyje su Rusija, Kybartuose atidaryta Valstybės sienos apsaugos tarnybos Lazdijų rinktinės Lieponos užkarda;

2008 – Vyriausioji rinkimų komisija įregistravo piliečių iniciatyvinę grupę dėl Ignalinos AE darbo pratęsimo.

7-ąją – 1249 - sudaryta Christburgo taika, užbaigusi 1242 – 1249 prūsų sukilimą. Prūsai sutiko priimti krikščionybę ir pripažinti kryžiuočių viršenybę;

1674 - prie Telšių įvyko Švedijos ir Brandenburgo – Prūsijos kariuomenių kautynės. Švedai atsitraukė į Rygą. Pavadinta „Didysis pasivažinėjimas rogėmis“;

1708 – po švedų įsiveržimo įvyko pirmasis mūšis Gardine, kur net grėsė Rusijos carui Petrui I patekti į nelaisvę;

1932 – Kaune įsteigta draugija užsienio lietuviams remti;

1933 – įkurta Kauno konservatorija, vėliau tapusi Lietuvos muzikos akademija;

1990 – LTSR Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą „Dėl 1939 metų Vokietijos – TSRS sutarčių ir jų pasekmių Lietuvai likvidavimo“, kuriuo paskelbė, jog 1940 m. liepos 21 d. Lietuvos įstojimo į TSRS ir 1940 m. rugpjūčio 3 d. TSRS įstatymas dėl Lietuvos priėmimo į TSRS yra neteisėti ir teisiškai negaliojantys;

2002 – Stasio Raštikio puskarininkių mokykla Kaune išleido pirmąją atsargos karininkų laidą.

8-ąją – 1576 - Steponas Batoras tapo Lenkijos karaliumi ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu;

1919 – žuvo pirmasis Lietuvos savanoris Povilas Lukšys Taučiūnų kaime, Kėdainių apylinkėse kovoje su bolševikais;

1984 – Saraje prasidėjo žiemos Olimpinių žaidynės, dalyvavo biatlonininkas Algimantas Šalna (Lietuvos sportininkas po 56 metų, deja, TSRS sudėtyje);

1996 – Adolfas Šleževičius atleistas iš Ministro Pirmininko pareigų, atsiėmęs iš banko indėlį;

2002 – Vilniuje pradėjo veikti pirmasis legalus lošimų automatų salonas;

2025 – Lietuva, Latvija ir Estija atsijungė nuo BRELL žiedo, jungusio jas su Rusijos ir Baltarusijos elektros sistemomis.

9-ąją – 1263 – prie Daugavgrvyvos Treniotos pajėgos, grįždamos iš Estijos, atakavo nedidelę Livonijos ordino Siguldos pilies įgulą netoli Rygos ir laimėjo;

1864 – buvo suimtas 1863-1864 vyriausiasis Lietuvos sukilėlių vadas Konstantinas Kalinauskas;

1990 – LTSR Aukščiausioje Taryboje (Atkuriamajame Seime) švenčių įstatymu sugrąžintos lietuvių šventės: valstybine švente pripažinta vasario 16-oji, tautinėmis – Velykos, Motinos diena, Mirusiųjų pagerbimo diena, Kalėdos, atmintina tautos diena – Birželio 14-oji;

1991 – gyventojų visuotinėje apklausoje (plebiscite) dėl Lietuvos Nepriklausomybės 90,24 % gyventojų (visų balsavimo teisę turinčių rinkėjų) pasisakė už nepriklausomą ir demokratinę valstybę;

1991 - Išleistas pirmasis Krašto apsaugos savanorių pajėgų leidinio „Savanoris“ numeris;

2025 – Lietuvos elektros energijos sistema buvo sinchronizuota su žemyninės Europos tinklais.

10-ąją – 1506 – Moldovos valdovas Bogdanas III pasirašė taikos sutartį su Lenkijos karalystės ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Aleksandru;

1915 – JAV sudaryta Lietuvių tautos taryba;

1919 - Jiezo mūšyje lietuviai savanoriai išstūmė su saksais bolševikus lauk iš Jiezo.

1925 – pasirašyta Lietuvos ir Vokietijos sutartis dėl gyventojų optacijos. Klaipėdos krašto gyventojams suteikta teisė optuoti Vokietijos pilietybę ir išvykti į Vokietiją. Pilietybę pasirinko 10 % gyventojų (apie 13 000 žmonių);

1940 – Pirmoji masinė žmonių deportacija į Sibirą iš Lietuvos, kai SSRS okupavo Lietuvą 1939 09 17;

1949 - Minaičių kaime (Radviliškio raj.) prasidėjo visos Lietuvos partizanų apygardų atstovų suvažiavimas;

1990 – Algimantas Čekuolis Kremliuje įteikė JAV valstybės sekretoriui Džordžui Beikeriui Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio memorandumą dėl Baltijos šalių nepriklausomybės;

1993 – kandidatas į prezidentus Stasys Lozoraitis paskelbė Politinės santarvės aktą, kuriuo visos politinės partijos buvo kviečiamos susitarti dėl plačios koalicijos vyriausybės sudarymo;

2004 - autentiškoji Kėdainių Rotušė pradėjo švęsti 350 metų jubiliejų;

2007 – Petras Savickis Kretingos raj. pasiekė Lietuvos svarsčio (16 kg) rovimą rekordą per 1 val. – 1668 kartai.

11-ąją – 1624 – prasidėjo Lenkijos ir Lietuvos didžiosios kunigaikštystės Seimas, svarstęs tolesnį karo su Švedija planą;

1935 – Lietuvos karo aviacijos naikintuvui Fiat CR.20 (Nr. 42), pilotuojamam leitenanto Prano Kvietinsko, skrydžio metu lūžo sparnai. Pilotas žuvo;

1938 – priimta Lietuvos Konstitucija, pagal kurią prezidentui tapo pavaldūs visi valstybinės valdžios organai, o prezidentas – niekam nepavaldus ir neatšaukiamas;

1945 – Kryme, Jaltaje pasibaigė JAV, Didžiosios Britanijos ir TSRS konferencija, kurioje Europa buvo padalinta įtakos sferomis, o Lietuva buvo priskirta Tarybų Sąjungai;

1991 – **Lietuvos Respubliką de jure pripažino pirmoji užsienio valstybė - Islandija;**

1994 – Lietuvos notariatas priimtas į tarptautinę Lotynų notariato sąjungą;

2009 – iš Vilniaus miesto mero pareigų atstatyintas Juozas Imbrasas, nauju meru išrinktas Vilius Navickas.

12-ąją – 1998 - Lietuvos Prezidentūroje pristatytas dokumentinis filmas „Lietuvos Respublikos prezidentai“, pasakojantis apie tarpukario prezidentus: Antaną Smetoną, Aleksandrą Stulginskį ir Kazį Grinį;

2000 – Lietuvos dailiojo čiuožimo sportininkai Margarita Drobiazko ir Povilas Vanagas Europos čempionate laimėjo bronzos medalius. Tai pirmieji šio sporto medaliai iš Europos Lietuvos istorijoje;

2002 – Ignalinos rajone atidaryta nauja Valstybės sienos apsaugos tarnybos Tverėčiaus užkarda;

2004 – visų 50 JAV valstijų vicegubernatoriai Lietuvos ambasadoje Vašingtone dalyvavo priėmimo, skirtame Lietuvos valstybės atkūrimo dienai – Vasario 16-ajai paminėti.

13-ąją - 1705 – įvyko Palangos mūšis tarp Švedijos ir Rusijos (su inkorporuota LDK) kariuomenių. Švedai laimėjo.

1706 – Alytaus mūšyje sąjungininkai Abiejų Tautų Respublikos ir Švedijos imperijos pajėgos nugalėjo Rusijos caro kariuomenę;

1919 – žuvo pirmasis Lietuvos karininkas savanoris Antanas Juozapavičius kautynėse su bolševikais ant Alytaus tilto. Trijų dienų kautynėse apgintas Alytus ir sustabdytas bolševikų veržimasis link Kauno;

1945 – atnaujinta Lietuvos mokslų akademijos veikla;

1991 - Vilniuje lankėsi JAV Kongreso delegacija;

1995 - įsteigtos prezidentų K. Griniaus, A. Stulginskio ir A. Smetonos vardinės stipendijos, kurios skiriamos talentingiausiems ir labiausiai pasižymėjusiems studentams.

14-ąją –1009 Kvedlinburgo metraštyje pirmą kartą paminėta Lietuva su nurodyta data VII. Id Martii pagal romėnų kalendorių, kai buvo nužudytas Šv. Brunonas Kverfurtietis Lietuvos ir Rusijos pasienyje: „*Sanctus Bruno qui cognominatur Bonifacius archiepiscopus et monarchus XI. Suae conversionis anno in confinio Rusciae et Lituae a paganis capite plexus cum XVIII, VII. Id. Martij petijt coelos*“;

1408 – Lietuvos valdovas Vytautas suteikė Kauno miestui Magdeburgo teises;

1916 – okupacinė vokiečių valdžia nustatė teismų instancijas: Aukščiausiąjį teismą, apygardų teismus tik vokiečiams ir taikos teismus okupuoto krašto gyventojams;

1919 – Filadelfijoje (JAV) išleistas pirmasis Amerikos lietuvių kairiųjų socialistų laikraštis „Mūsų tiesa“;

1990 – LTSR Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą, kuriame nurodė, kad TSRS armijos buvimas Lietuvoje neturi teisinio apibrėžtumo;

1990 - **Prisikėlimo bažnyčia grąžinta tikintiesiems;**

1992 – Lietuvos bankas atgavo Prancūzijos banke saugotą auksą;

1993 – Algirdas Brazauskas laimėjo pirmuosius visuotinius Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimus, pirmajame ture surinkęs 60,01 proc. balsų;

2002 – Vilniaus universitetinėje vaikų ligoninėje atidarytas pirmasis Lietuvoje kaulų čiulpų persodinimo skyrius vaikams.

15-ąją - 1563 - Livonijos kare Maskvos kariuomenė užėmė Polocką. Buvo išžudyti miesto žydai.

1569 – bendrume Lietuvos ir Lenkijos bajorų Seime Liubline Lietuva pateikė savo unijos projektą;

1905 – prasidėjo Vilniaus fabrikų ir amatų dirbtuvių darbininkų masiniai streikai, kurie tęsėsi iki kovo pradžios;

1920 – išleista pirmoji Lietuvos proginių pašto ženklų serija, skirta antrosioms Lietuvos nepriklausomybės metinėms;

1922 – Lietuvos Steigiamasis Seimas priėmė Žemės reformos įstatymą;

1990 - atkurta Lietuvos Šaulių sąjunga;

1998 – Širvintų raj. Draučių kaime ginkluoto konflikto metu žuvo 8 žmonės, o vėliau 2 mirė nuo žaizdų, apėmus emocijų ir proto užtemimui;

2002 – Briuselyje prasidėjo oficialios Lietuvos derybos dėl Europos Sąjungos.

16-ąją – 1270 – lietuvių kariuomenė Karusės mūšyje nugalėjo Livonijos ordiną;

1918 – Lietuvos Taryba pasirašė Lietuvos nepriklausomybės aktą;

1921 – Kaune atidarytas Karo muziejus;

1922 – Kaune įsteigtas Lietuvos universitetas (1930 m. pervadintas Vytauto Didžiojo universitetu);

1923 – Ambasadorių konferencija pripažino Klaipėdos kraštą Lietuvai;

1944 – paskelbęs deklaraciją tautai, pradėjo veikti VLIKas;

1949 – Minaičiuose, partizanų vadų bunkeryje, paskelbta Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio tarybos deklaracija dėl nepriklausomybės;

1951 – radijo stoties „Amerikos balsas“ lietuviškos tarnybos veiklos pradžia;

1991 - Vilniuje pradėjo veikti pirmoji savanoriška psichologinės pagalbos telefonu tarnyba Lietuvoje „Jaunimo linija“.

17-ąją – Semboje, Prūsijoje lietuviai užėmė Rūdavos pilį;

1387 - Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Jogailos įsteigta Vilniaus vyskupystė;

1562 - Vilniaus vaivada Mikalojus Radvilai Juodajam Livonijos magistras Gotardas Ketleris perdavė Dauguvos žiočių pilį ir visas Ordino žemes, esančias už Dauguvos upės;

1919 – išleisti pirmieji spalvoti Lietuvos pašto ženklai, spausdinti Berlyne;

1921 – įsteigta neoficiali Lietuvos atstovybė Vatikane, pirmasis atstovas – daktaras Juozas Šaulys;

1923 – Antantės valstybės grąžino Klaipėdos kraštą Lietuvai;

1989 - įsteigta Lietuvos fotomenininkų sąjunga.

18-ąją – 1370 – įvyko Rūdavos mūšis (18 km į šiaurę nuo Karaliaučiaus) Kęstučio, Algirdo su Vytautu ir Vokiečių ordino kariuomenių, vadovaujamos didžiojo magistro Vinricho fon Kniprodės⁴⁷ ir didžiojo maršalo Heningo Šindekopfo. Kryžiuočiai neteko maršalo, dviejų komturų, o lietuviai, sudeginę Rūdavos pilį, atsitraukė su dideliu grobiu;

1386 – Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila vedė Lenkijos sosto įpėdinę Jadvygą;

1992 – pasirašyta Lietuvos ir Latvijos prekybos ir ekonominio bendradarbiavimo sutartis;

2004 – Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikoje atidarytas pirmasis Baltijos šalyse kraujagyslių neinvazinės diagnostikos skyrius;

2005 – Taline trijų Baltijos šalių sostinių merai pasirašė bendrą rezoliuciją dėl sostinių savivaldybių plėtros.

19-ąją – 1914 - Čikagoje pradėtas leisti savaitraštis „Naujienos“.

20-ąją – 1387 – Lietuvos krikšto proga Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila suteikė privilegiją Lietuvos bajorams – visi krikštą priėmę bajorai, atliekantys karinę tarnybą, gavo nuosavybės teises į Livonijos žemes, teisę laisvai disponuoti, nevaržomai ištekinti dukras;

1530 - 10-etis Žygimantas Augustas karūnuotas Lenkijos karaliumi dar esant gyvam jo tėvui. Dviems karaliams atskirti, dvaro kalboje, tėvas gavo Žygimanto Senojo vardą;

1922 – Vidurinės Lietuvos Seimas nutarė jungtis prie Lenkijos;

21-ąją – 1883 – Mažajoje Lietuvoje pradėtas leisti pirmasis Didžiajai Lietuvai skirtas nelegalus pasaulietinis žurnalas „Aušra“ iki 1886 metų;

1991 – Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, kuria pareikalauta, kad Baltijos valstybių nepriklausomybės klausimą TSRS spręstų derybomis greitai, be sąlygų ir be karinio ar ekonominio spaudimo;

2000 – Vilniuje pasirašyta Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinių okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti bei Krašto apsaugos ministerijos bendradarbiavimo sutartis;

2001 – Vilniaus arkivyskupas metropolitas Audrys Juozas Bačkis paskirtas Šventosios Romos Bažnyčios Kardinolu;

22-ąją – 1387 Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Jogaila patvirtino raštą, kuriuo skelbiamas prievartinis katalikybės palai-kymas, draudžiamos katalikų santuokos su stačiatikiais;

1906 – Filadelfijoje sušauktas I-asis Amerikos Lietuvių Seimas;

⁴⁷ Pagal H. Vartbergės kroniką, 1362 m. Vokiečių ordino magistro Kniprodės kariuomenė sunaikino Kauno pilį, nusiaubė ir Šėtos apylinkes.

2001 – Vilniaus arkivyskupui metropolitui Audriui Juozui Bačkiui įteiktas kardinolo žiedas.

23-ąją - 1792 Marijampolė gavo miesto teises.

24-ąją – 1701 Lenkijos karalius Augustas II Biržų pilyje susitiko su Rusijos caru Petru I;

1768 – Abiejų Tautų Respublika su Rusija sudarė Varšuvos sutartį;

1917 – Petrograde, Rusijoje įvyko slaptas lietuvių politinių partijų suvažiavimas, pavadintas Mažuoju Seimu;

1943 – taip vadinamoji lietuviškoji 16-oji šaulių divizija Oriolo srityje, Rusijoje stojo į I-ąsias kautynes su Nacistinės Vokietijos kariais ir patyrė nesėkmę;

1990 – įvyko pirmasis laisvų demokratiškų rinkimų į LTSR Aukščiausiąją Tarybą turas;

25-ąją – 1336 Vokiečių ordino ir kryžiuočių kariuomenė apgulė Pilėnų pilį (Žemaitijoje);

Napoleono sindromas

Pasaulis kupinas iliuzijų. Iš vaikystės svajų ir perskaitytų knygų, daugelis politikų, stoję prie valstybės vairo, tarytum praranda sveiką nuovoką pasiekę aukštumas ir kartais krinta bedugnėn. Štai Napoleonas Bonapartas Prancūzijoje, tapęs karvedžiu, armijos generolu, po perversmo užėmęs valdžią, tapęs konsulu iki gyvos galvos ir imperatoriumi, nepatingėjo aplankyti 1812 m. ir Lietuvą, pakeliui kariniu žygiu į Rusiją. Deja, kas pavyko mūšio laukuose, jam nepavyko įveikti gamtos atšiaurumo, šalčių, bado, praradus šimtą tūkstantinę armiją, kol galop atsidūrė tremtyje Elbos saloje. Dar 1815 m. vasario 26 d. pabėgo. Deja, sužlugo siekis atkurti didybę. Taip gimė Napoleono sindromas.

Kai Ukrainos Kijeve 2014 vasario 18 d. minios susirėmė su riausių policija ir po 5 dienų nuvertė prezidentą Viktorą Janukovičių, patikėjo, kad tikrai bus Europos Sąjungoje. Deja, kaimynas iš Rusijos, mažasis Napoleonas, su armija griebėsi paskutinio šiaudo – ginklu užsmagti ukrainiečius. Nuo 2022 m. vasario 24 d. Ukraina kovoja kare dėl kiekvieno metro žemės. Šią dieną, agresoriui veržiantis į Ukrainą, Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda dekretu visoje Lietuvoje pirmąjį kartą įvedė. Nepaprastą padėtį iki 2022 m. kovo 10 d. Ar būsime šveicariais⁴⁸, tik laikas parodys...

Margirio vadovaujami gynėjai, pamatę, kad neatsilaikys, sudegino turtą, o patys išsižudė;

1634 – Maskvos Didžiosios kunigaikštystės kariuomenė po apsiausties pagaliau pasirašė pasidavimo sutartį Smolenske. Maskvėnai paliko daugumą savo artilerijos, o vėliavas sudėjo prie Vladislavo Vazos kojų;

1993 – Algirdas Brazauskas inauguruojamas pirmuoju atkurtosios Lietuvos Respublikos Prezidentu;

26-ąją – 1701 Lenkijos karalius (Saksonijos kurfiurstas) Augustas II Biržų pilyje pasirašė su Rusijos caru Petru I sutartį (Biržų), nukreiptą prieš Švediją;

1998 – Valdas Adamkus pradėjo eiti Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas;

2003 – Rolandas Paksas pradėjo eiti Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas.

Įvairenybės: meteorologija

Nors pirmąsias meteorologijos žinias Lietuvoje randama XVII amžiaus Vilniaus universiteto astronomų ir matematikų veikaluose, tačiau tik nuo 1770 m. Lietuvos astronomas ir matematikas Martynas Počobutas - Odlianickis Vilniaus astronomijos observatorijoje pradėjo reguliariai matuoti oro temperatūrą. Po Lietuvos ir Lenkijos Abiejų Tautų Respublikos III-ojo padalinimo, nuo 1795 m. iki pat I-ojo Pasaulinio karo meteorologiniai matavimai Lietuvoje buvo atliekami Sankt Peterburgo vyriausiosios geofizinės observatorijos įkurtose II ir III eilės meteorologijos stotyse (II eilės stotys matavo oro temperatūrą ir drėgmę, kritulius, atmosferos slėgį, vėjo kryptį ir greitį, debesuotumą, III eilės – tik kritulius). Tam 1803 m. Tadeušo Čackio iniciatyva Vilniaus krašte prie Vilniaus apygardos mokyklų buvo įkurta 60 meteorologijos stočių. Šis stočių tinklas veikė iki pat Vilniaus universiteto uždarymo 1832 metais. XX a. pradžioje Lietuvoje veikė 36 meteorologijos stotys, tačiau stebėjimų duomenys buvo siunčiami į Sankt Peterburgą.

Moterų judėjimas Lietuvoje 1905 - 1918

Išblaškyta po pasaulį vyriškoji lietuvių inteligentija ėmė burtis į draugijas, rengti suvažiavimus Lietuvos valstybei atkurti. Tuo tarpu moterys jau ėmė reikštis nuo 1905 m. Lietuvos moterų susivienijimo visuomeninėje organizacijoje Vilniuje, buvo bandymai vienytis, tačiau dauguma susitelkė į lietuvių moterų sąjungą. Minėtinos aktyvistės: F. Bortkevičienė, S. Landsbergytė, O. Mašiotienė.

Esant nesutarimams tarp liberalių ir katalikiškų pažiūrų 1907 m. rugsėjo 23 – 24 d. Pirmajame lietuvių moterų suvažiavime, pagaliau 1908 m. moterys įkūrė Kaune lietuvių katalikių moterų draugiją (LKMD), laikydamos pagrindiniu tikslu – suvienyti lietuves katalikes moteris bendram kultūriškai – visuomeniškam darbui dėl moterų apšvietimo, doros ir ekonomiškos jų gerovės pakėlimo, išrišti moterų klausimą pagal katalikų Bažnyčios mokslą.

Iki Pirmojo Pasaulinio karo draugijos skyriai įsikūrė Vabalninke, Marijampolėje, Lioliuose,

požeminės fortifikacijos pajėgumai, sukauptos atsargos.

27-ąją - 1919 Vilniuje paskelbta apie Lietuvos – Baltarusijos Sovietų Socialistinės Respublikos (Litbel) sukūrimą;

2004 – paskutinį kartą transliuota „Amerikos balsas“ laida lietuvių kalba.

28-ąją – 1273 žuvo prūsų sukilimo vadas Herkus Mantas. Tapęs vadu, su sembais, varmiais, bartais buvo apgulęs net Karaliaučiaus pilį. Didžioji Prūsos krašto dalis buvo laikinai išvaduota iš vokiečių ordino okupacijos. Žuvo Nadruvos žemėje, netoli dabarties Narkyčių;

1457 – pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėti Žasliai;

1923 – Klaipėdos krašte greta Vokietijos markės, kaip vietinė valiuta, oficialiai įvestas litas;

1988 – paskelbtas naujosios Lietuvos TSR Konstitucijos projektas.

Mosėdyje, Nemunėlio Radviliškyje, Biržuose, Šėtoje,

Troškūnuose, Linkuvoje. Karo metu draugijos patalpos buvo nusiaubtos, gyveno vokiečių kariai, gatvėse buvo taikoma komendanto valanda jau nuo 7 valandų vakaro. Tačiau dar tebevykstant vokiečių okupacijai, 1917 moterys ėmėsi žygių gaivinti draugijos veiklą ir išprašė Karmėlavos dvarą prie Kauno, kur dar netoliese 1915 m. vyko rusų ir vokiečių armijų aktyvūs kariniai veiksmai. Dvare 1918 m. buvo įsteigta mergaičių žemės ūkio mokykla. Visgi moterys nebuvo pakviestos į lietuvių konferenciją, vykusią Vilniuje 1917 m. rugsėjo 18 – 22 d., kurioje buvo išrinkti Lietuvos Tarybos nariai, priėmę 1918 m. vasario 16-osios Lietuvos nepriklausomybės deklaraciją. Prasidėjo konfrontacija ir aktyvios moterys savo ruožtu ėmėsi iniciatyvos organizuoti lietuvių katalikių moterų draugijos visuotinį susirinkimą 1918 m. vasario 17 dieną Kaune! Lietuvės buvo susipažinusios su feminizmo ir sufražisčių idėjomis dėl moterų teisės balsuoti ir kelti savo kandidatūras valdžios rinkimuose, todėl buvo pasisakymai, kalbos ir galiausiai priimta rezoliucija, kurioje buvo reikalaujama, kad į Lietuvos Tarybą kooptavimo būdu būtų įtrauktos ir moterys. Rezoliucija buvo įteikta Lietuvos Tarybai.

Beje, pirmoji valstybė, pripažinusi moterų rinkimų teisę, buvo Naujoji Zelandija - 1893 m; Rusijoje – 1917 m; Didžiojoje Britanijoje – 1918 m; Austrijoje, JAV, Lenkijoje, Švedijoje, Vokietijoje – 1919 m., o pvz. revoliucingose Prancūzijoje tik 1944 m. O kada nusprendė pripažinti moterų rinkimų teisę Lietuvoje, pagalvokite.

Kaimo daraktorės XIX pab. XX pr. Šiaulių „Aušros“ muz.

⁴⁸ Šveicarija taiko visuotinio pasirengimo koncepciją. Šalies gynybai išvystytos artilerijos,

Vasario 11-ąją pasauline ligonių diena paskelbė popiežius Jonas Paulius II 1992 m. gegužės 13 d. Nuo to laiko ši diena minima krikščioniškose šalyse.

Lietuvos piliečių sveikata rūpinasi Lietuvos sveikatos apsaugos ministerija (www.sam.lt). Ji įkurta dar 1918 m. balandžio mėn., kai Lietuva tapo nepriklausoma. Nuo 1920 metų Lietuvoje pradėta nemokamai gydyti vargšus savivaldybių ir kitose ligoninėse, nemokamai buvo gydomi visi mokyklų mokiniai. Nuo 1921 metų pradėtas nemokamas skiepijimas nuo užkrečiamųjų ligų. Gerinant sveikatos apsaugą daug įtakos turėjo nevyriausybinių organizacijų: medicinos draugijos, sąjungos, katalikų gydytojų korporacijos, katalikų blaivybės organizacijos ir kt. 1926 metais Seimui priėmus Ligoninių kasų įstatymą, apsidraudę asmenys galėjo naudotis visapusišku nemokamu gydymu. Per Lietuvos okupaciją sveikatos apsaugos sistema gerokai keitėsi.

Gamtininko užrašai

1956 m. vasario 1 d. Utenoje užfiksuotas visos Lietuvos šalčio rekordas – 42, 9 °C.

1933 m. vasario 2 d. Žemaitkiemyje, Ukmergės raj. krito chondritinių meteoritų lietus.

1929 m. vasario 9 d. nukrito Andrioniško meteoritas, achondritas (prie Padvarninkų).

Mikalojus Kopernikas (1473 02 19 – 1543 05 24)

Jano Mateikos paveikslas, 1873 m.

Lenkų astronomas, matematikas ir ekonomistas 1515 m. parašė pirmąjį astronomijos traktatą „Commentariolus“, kuriame suformulavo heliocentrinę Saulės sistemos teoriją. Ši teorija, teigianti, kad Žemė sukasi aplink Saulę, paneigė įsigaliojusią geocentrinę teoriją, teigusią, kad Žemė yra Visatos centras. Teigė, kad Visatos centras yra netoli Saulės, planetos skrieja aplink Saulę apskritimais. Žemė sukasi apie savo ašį ir yra Mėnulio orbitos centras. M. Koperniko heliocentrinę teoriją vėliau plėtojo Johanas Kepleris ir Galileo Galilėjus.⁴⁹

Šv. Motiejus, Vieversio diena

Vieversėlis – vienas iš pirmųjų paukščių, pavasarį sugrįžtančių į Lietuvą iš šiltųjų kraštų. Jis laikomas pavasario pranašu. Vieversėlis vadinamas ir lietuvių artojų draugu bei nuolatinio palydovu. Senoliai manė, kad jei

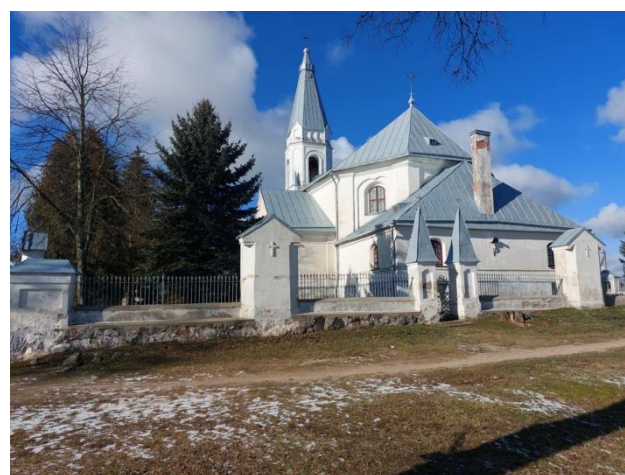
vieversėlis parskrenda anksčiau nei vasario 24 d., dar ilgokai bus šalta. Jei vieversėlis parskrenda vėliau nei vasario 24 d., pavasaris bus ankstyvas.

Su šia diena susiję keletas prietarų. Merginoms šią dieną buvo draudžiama šukuotis plaukus, neva vištos vasarą iškapstys daržus. Buvo nepatariama šią dieną sijoti miltų – bijota, kad pasėlius užpuls amaras. Iki šios dienos reikėdavo suverpti visas vilnas. Merginos buvo gėdijamos: „skubėkit verpt, nespėsit – atlėks vieversys, susisuks iš vilnų sau lizdelį“.

Tikėta, kad, jei nori būti labai greitas, reikia šią dieną du kartus apibėgti aplink trobą, nubėgti į kaimo galą ir atgal. Tuomet bus greitas kaip vieversys.

Iš Vatikano istorijos

2013 m. vasario 28 d. Benediktas XVI tapo antruoju laisva valia atsistatydinusi popiežiumi per Bažnyčios 2000 metų istoriją.

2025 m. vasario 16-oji Šėtos Švč. Trejybės bažnyčia (nuotraukos R. Volbergo)

Mūrinė bažnyčia pastatyta Šėtoje 1772 – 1782 metais, o bokštas iškilo nuo 1897 metų pagal projektą. Bažnyčios lubos buvo ištaipytos kaip dangaus mėlynė, bet dėl gaisrų uždažytos balta spalva. Dabartinį vaizdą bažnyčia įgavo, nudažius bokštą ir stogą, 2023 metais kunigo Roberto Skrinsko rūpesčiu. Dar laukia Šėtos bažnyčios šventoriaus mažųjų Kalvarijų stočių restauracija, tvoros dažymo darbai.

Vis dar skamba bažnyčios varpas, galintis sukviesti visus ir liūdesiui, ir džiaugsmui.

Laiškų laukiame adresu: Pievų g. 32-3, Mitėniškių k. Žeminių sen., Jonavos r., LT-55400.

Redaktorius: Raimundas Volbergas
telefonas: +370 600 80557,
el. pašto adresas: miteniskiuaidai@gmail.com

2025 m. vasaryje, Neryje iš Vilniaus plaukia lyties Skaruliai (nuotrauka dr. Judita Puišo)

Beveik rimtai...

Kuo redaktorius Raimundas Volbergas susijęs su Mykolu Riomeriu, nors juos skiria šimtmetis?

Skaitant garsaus Lietuvos valstybininko, Lietuvos patrioto, teisininko Mykolo Riomerio dienoraštį, galima surasti labai pažįstamas pavardes. M. Riomeris susitiko ir sutiko merginą Aną Volberg, Baltijos vokiečių, iš Vilniaus pasilinksminimo namų ir ją įsimylėjo. Jis ją augino tikėdamas, kad tai yra jo gyvenimo moteris. Pasak istoriko Rimanto Miknio, tai buvo jo gyvenimo moteris: „Jis ją augino turėdamas galvoje, kad tai yra jo gyvenimo moteris. Tai buvo tikrai didelė meilė. Jis prilygino taip – man yra Lietuvos laisvė, Lenkijos laisvė ir yra Anos Volberg laisvo žmogaus ir moters, tikros moters paveikslas.“⁵⁰ Nors Ana Volberg mirė nuo džiuvos dar 1914 metais, bet atmintyje išliko visą gyvenimą. M. Riomerio antroji žmona buvo Jadvyga Čepaitė, su ja jis susilaukė trijų dukterų. Tuo tarpu R. Volbergas baigė M. Riomerio universiteto Valstybinio valdymo fakultetą ir įgijo teisininko išsilavinimą. Šviesios atminties Jo Mama buvo Vladislava Čepaitė-Volbergienė – mylinti Mama, uoli katalikė ir Lietuvos patriotė.

DIDŽIAUSIO LIETUVOS ISTORIJOJE
LABDARIO JUOZAPO MONTVILOS 175 M.
GIMIMO JUBILIEJAUS MINĖJIMAS

KVIETIMAS

2025-03-30, sekmadienį

MINĖJIMO PROGRAMA

J. Montvilos Šv. Grigaliaus Didžiojo ordino Didysis riterio kryžius

1. 12 val. Šv. Mišios Šėtos Švenčiausios Trejybės bažnyčioje. Kun. Robertas Skrinskas
2. 13 val. suneštinė agapė Mitėniškių dvare.
3. Šėtos bažnyčios choro pasirodymas. Vadovas Tomas Mikutis.
4. Pranešimų pasisakymai.

Juozapas Montvila gimė 1850 m. kovo 21 d. Mitėniškių dvare prie Šėtos. Gimimo data, perskaičiuota pagal popiežių Grigalius XIII (1572-1585) įvestą dabar naudojamą Grigaliaus kalendorių yra balandžio mėn. 2 d.

Datų vertimas iš Julijaus kalendoriaus į Grigaliaus kalendoriaus datas nuo 1800 iki 1900 m. - pridėdama 12 dienų. Pvz. Jonas Basanavičius gimė 1851-11-11, o rašoma 1851-11-23. T.y. pridėdama 12 dienų.

Popiežius Grigalius XIII

1918 m. lapkričio 2 d. moterims Lietuvoje buvo suteikta balsavimo teisė, kuri buvo įtraukta ir į Laikinąją Konstituciją.⁵¹

⁴⁹ Visuotinė Lietuvių enciklopedija.

⁵⁰ <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/mykolas-romeris-istoriku-akimis-moterys-ji-supo-nuolatos-56-773916>

⁵¹ Visuotinė Lietuvių enciklopedija.